AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AON 5347/2001

Mjr dypl. Marek SOŁODUCHA
Kpt. dypl. Piotr MALINOWSKI

UŻYCIE ARTYLERII W SZCZEGÓLNYCH RODZAJACH DZIAŁAŃ BOJOWYCH

WARSZAWA 2001

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA WSPARCIA DZIAŁAŃ
ZAKŁAD WSPARCIA OGNIOWEGO

AON 5347/2001

Mjr dypl. Marek SOŁODUCHA

Kpt. dypl. Piotr MALINOWSKI

UŻYCIE ARTYLERII W SZCZEGÓLNYCH RODZAJACH DZIAŁAŃ BOJOWYCH

WARSZAWA 2001

Powielenie i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy, zam. nr 1262/2001

SPIS TREŚCI

WSTĘP

Wśród zasadniczych funkcji każdego rodzaju działań istotne miejsce zajmuje wsparcie ogniowe[1], które jak wskazują konflikty zbrojne walnie przyczynia się do osiągnięcia zakładanych celów prowadzonych operacji i działań. Głównym komponentem wsparcia ogniowego jest artyleria, która na szczeblach taktycznych jest jedynym rodzajem wojsk zdolnym oddziaływać na obiekty położone poza obszarem bezpośredniej walki. Użycie artylerii w szczególnych rodzajach działań bojowych, podobnie jak w podstawowych, odgrywa znaczącą rolę w rażeniu obiektów przeciwnika w ramach wsparcia planu operacji (walki) oraz wsparciu działania wojsk walczących. Należy również zwrócić uwagę, że zespolenie wysiłków różnych rodzajów wojsk i sił zbrojnych biorących udział w tego typu działaniach wymusza określone przedsięwzięcia i sposoby ich wykorzystania, które pozwolą na realizację otrzymanego zadania. Obecnie obowiązujące dokumenty normatywne armii polskiej w swej treści dotyczących działań szczególnych (*Specific Operations*) są odmienne od zapisów w dokumentach Sojuszu oraz w regulaminach poszczególnych ich armii. Szczególne rodzaje działań występujące w WP (nazywane dodatkowymi) i armiach Sojuszu zawarto w poniższej tabeli.

Tabela 1

SZCZEGÓLNE (DODATKOWE) RODZAJE DZIAŁAŃ

wg Regulaminu działań WL	**wg Land Operations ATP 3.2**
1. Działania aeromobilne: - powietrznoszturmowe (desantowoszturmowe); - powietrznodesantowe; 2. Działania w okrążeniu i wyjście z okrążenia 3. Luzowanie 4. Wycofanie 5. Działania nieregularne 6. Działania specjalne	1. Etapy przejściowe: - dążenie do styczności z przeciwnikiem; - bój spotkaniowy; - działania w celu połączenia sił; - wycofanie; - luzowanie wojsk w walce; - przekraczanie i pokonywanie przeszkód. 2. Działanie sił w okrążeniu 3. Działania aeromobilne 4. Działania powietrznodesantowe 5. Działania morsko-desantowe

[1] Do funkcji walki oprócz wsparcia ogniowego zalicza się również manewr, rozpoznanie, zabezpieczenie, obronę przeciwlotniczą, zabezpieczenie logistyczne oraz dowodzenie. *ATP 3.2, Land Operations,* MAS NATO 2001, s. 1-9.

Wynika z niej, że w ustaleniach sojuszniczych występują ***etapy przejściowe***[2] (*Transitional Phases*), których w naszym piśmiennictwie nie wyróżnia się. Niektóre z nich występują jako oddzielne rodzaje działań dodatkowych (np. wycofanie lub luzowanie wojsk), inne zaś traktowane są jako forma prowadzenia działań (np. bój spotkaniowy). Pojęcia te ściśle są związane z walką, czyli z bezpośrednim starciem zbrojnym przeciwstawnych stron lub działaniami mieszczącymi się w klasyfikacji działań taktycznych.[3] Należy również zauważyć, że poszczególne formy działań szczególnych nie stanowią autonomicznego ich rodzaju, a są jedynie częścią (etapem) prowadzonych podstawowych rodzajów działań tj. obrony, natarcia lub działań opóźniających.

Mając więc na uwadze, że podział tego rodzaju działań w swoim nazewnictwie (pojęciach) jest w pewnym sensie odmienny od typologii występującej w WP. Autorzy podjęli się zobrazowania poszczególnych komponentów i na ich tle przedstawienia sposobów użycia użycia artylerii.

---

[2] W niektórych publikacjach można spotkać się z tłumaczeniem ***etapy pośrednie,*** R. Bojarski, *Główne problemy działań operacyjnych,* Warszawa 2001, s.152.

[3] Na podstawie: W. Lidwa, J. Brzozowski, J. Kalinowski, *Działania taktyczne w operacjach na obszarze kraju,* AON, Warszawa 2000.

1. Użycie artylerii w etapach przejściowych prowadzenia działań

Etapy przejściowe występują i przeplatają się podczas prowadzenia podstawowych rodzajów walki. Można stwierdzić, że są one nieodłączną ich częścią. Pomagają one w utrzymaniu inicjatywy, tempa działań, jak również zachowania zdolności i gotowości przejścia do wykonania następnych zadań. Integralną częścią tych etapów działania jest ***użycie środków artyleryjskich***. Oprócz etapów przejściowych zawartych w tabeli 1 występuje jeszcze jeden, który umieszczony został w natowskim regulaminie działań taktycznych artylerii.[4] Autorzy nazwali go *Działaniami po wykonaniu zadania*.

1.1. Działania po wykonaniu zadania

Dowódca ogólnowojskowy wraz ze swoim sztabem (w tym i z koordynatorem wsparcia ogniowego) planuje zakończenie każdego działania i w tym celu przygotowuje odpowiednie rozkazy i zarządzenia, które obejmują: czasy lub wydarzenia, kiedy działania będą zatrzymane i kiedy siły przejdą do innego rodzaju działań; zadania dla podwładnych jednostek (w tym i jednostek artyleryjskich) i ich rozmieszczenie oraz przedsięwzięcia dowodzenia i kierowania. Niektóre jednostki mogą przemieszczać się do rejonu ześrodkowania zanim przejdą z jednego rodzaju działań do rozpoczęcia przygotowań do drugiego. Po zatrzymaniu działania (wykonaniu zadania) należy przestrzegać następujących ogólnych zasad:

- wyznaczyć ubezpieczenia;
- utrzymywać kontakt z przeciwnikiem poprzez jego obserwację, korzystając z różnorodnych sił i środków (jednostek rozpoznawczych, obserwatorów i stacji radiolokacyjnych, itp.) w celu zebrania wystarczających informacji potrzebnych do planowania i realizacji przyszłych działań;

[4] *NATO Field Artillery Tactical Doctrine, AartyP-5*, Stanag 2848, MAS 1999, s. 6-1.

- rozwinąć odpowiednią liczbę sił i środków artyleryjskich w celu zapewnienia wsparcia siłom ubezpieczającym oraz wsparcia prawdopodobnego przyszłego działania;
- utrzymywać lub przywrócić (odzyskać) kontakt ze sztabem przełożonego i sąsiadami;
- koordynator wsparcia ogniowego powinien współpracować z oficerem wojsk inżynieryjnych w celu zapewnienia ochrony różnego rodzaju przeszkód (zapór inżynieryjnych) poprzez ustalenie punktów wywołania ognia i zadań dla obserwatorów;
- prowadzić reorganizację i uzupełnianie zaopatrzenia;
- planować przyszły rodzaj działań.

Sposób działania w natarciu po wykonaniu zadania w zasadzie nie będzie się różnił od reguł obowiązujących w obronie. Zazwyczaj jednostka artylerii po wykonaniu zadania w natarciu ma przerwę w działaniach, zajmując rejon obronny, podczas gdy w obronie realizuje jedną z dwóch opcji – kontynuuje wsparcie wojsk w obronie lub wspiera wojska wykonujące kontratak. Wszystkie te przedsięwzięcia są realizowane w celu ***umocnienia*** i ***reorganizacji*** oraz ***przygotowania się do wykonania przyszłych działań***.

Umocnienie w natarciu jest procesem określenia i wyznaczenia odpowiednich sił do jednostki, która przeszła czasowo do obrony. Wojska mogą potrzebować wzmocnienia w celu reorganizacji, uzupełnienia zaopatrzenia, przygotowania się do odparcia kontrataku przeciwnika. Umocnienie jest planowane i realizowane do każdego zadania. Przedsięwzięcia podczas umocnienia mogą obejmować:

- opracowanie nowego planu użycia sił i środków artyleryjskich;
- organizacji ubezpieczenia, utrzymania kontaktu z przeciwnikiem oraz prowadzenia rozpoznania. Koordynator wsparcia ogniowego wraz z zespołem artylerii powinien planować wsparcie ogniowe działań sił ubezpieczających i rozpoznawczych, i dlatego powinien

rozmieścić siły i środki artyleryjskie tak, ażeby mogły wspierać te działania;

- zapewnienie kontaktu i koordynacji z sąsiadującymi wojskami i z przełożonym;
- planowanie i przygotowanie przyszłych działań;
- określenie stanu środków artyleryjskich.

Jednym z głównych zadań koordynatora wsparcia ogniowego i zespołu artylerii szczebla nadrzędnego jest określenie możliwości wykonania zadań przez jednostki artylerii szczebla niższego oraz określenie potrzeb uzupełnienia jego siły ognia. Uzupełnienie to może być realizowane poprzez wyznaczenie innej jednostce artyleryjskiej odpowiedniej relacji dowodzenia lub wsparcia. Możliwe relacje dowodzenia i wsparcia w stosunku do pododdziałów artyleryjskich przedstawia załącznik 1.

Elementy składowe ***reorganizacji*** w natarciu i w obronie są prawie identyczne i dotyczą przedsięwzięć organizowanych w celu utrzymania zdolności bojowej jednostki lub jej przywrócenia do określonego poziomu. Wszystkie jednostki podejmują przedsięwzięcia reorganizacji w miarę jak pozwala na to sytuacja ażeby utrzymać skuteczność w walce. Zadania reorganizacji zarówno dla jednostek ogólnowojskowych jak i dla wsparcia ogniowego (w tym i jednostek artylerii) mogą obejmować:[5]

- organizowanie i utrzymanie ubezpieczenia;
- zapewnienie dowodzenia i łączności;
- wyznaczenie lub ponowne rozmieszczenie oficerów łącznikowych;
- rozważenie możliwości użycia amunicji specjalnej (np. amunicji dalekiego zasięgu, przeciwpancernej, minowej, dymnej i oświetlającej);
- zbiórkę i naprawę uszkodzonego sprzętu;
- uzupełnienie zaopatrzenia;

[5] *NATO Field Artillery* ..., tamże, s. 6-2.

- zmianę położenia elementów dowodzenia i kierowania, łączności, logistycznych oraz sił i środków artyleryjskich do przyszłego działania (w natarciu do wsparcia ogniowego sił odwodowych).

Przedsięwzięcia ***przygotowania sił do przyszłych działań*** dotyczą w głównej mierze opracowania planu działania (w tym i planu użycia artylerii), przedsięwzięć dowodzenia i kierowania oraz planu zabezpieczenia logistycznego.

1.2. Dążenie do styczności z przeciwnikiem oraz bój spotkaniowy

Dążenie do styczności z przeciwnikiem (*advance to contact*) jest realizowane w celu przyspieszenia rozwoju działań i nawiązania kontaktu z siłami przeciwnika. Z zasady jest ono prowadzone, kiedy sytuacja przeciwnika wskazuje, że nie posiada on możliwości do prowadzenia natarcia. Etap ten charakteryzuje się szybkim tempem marszu, zdecentralizowanym kierowaniem oraz czasowo rozmieszczonymi siłami i środkami rodzajów wojsk w ugrupowaniu marszowym poszczególnych jego elementów. ***Bój spotkaniowy*** (*meeting engagement*) jest działaniem, które występuje, gdy obie strony dążą do rozstrzygnięcia swojego zadania poprzez natarcie. Może on występować w natarciu, obronie i działaniach opóźniających oraz stać się momentem przejściowym, którego rezultat może zadecydować o charakterze przyszłych działań. I dlatego bój spotkaniowy określany jest jako etap przejściowy podczas prowadzenia działań. Do boju spotkaniowego może dojść podczas dążenia do nawiązania styczności z przeciwnikiem. Główna różnica między tymi etapami polega na tym, że styczność z przeciwnikiem w boju spotkaniowym jest nieoczekiwana. Ideę prowadzenia boju spotkaniowego przedstawiono na rysunku 1.

1. NAWIĄZANIE KONTAKTU

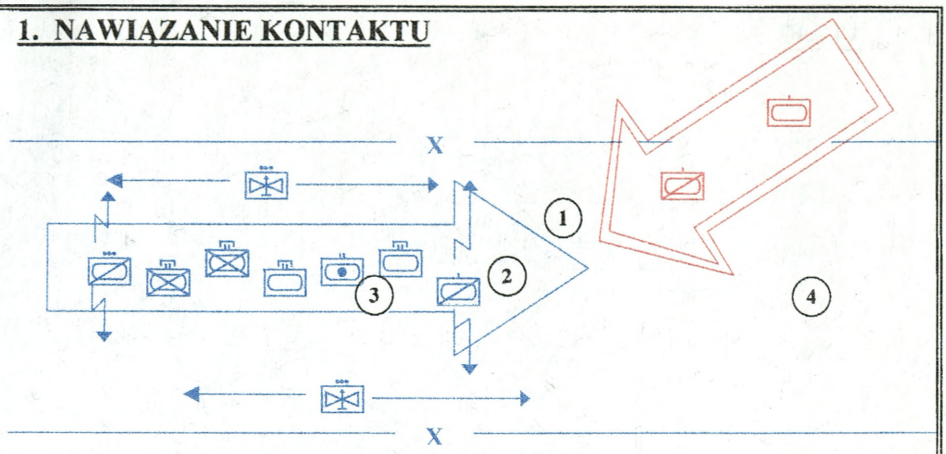

Uwagi:

1. Nieoczekiwane nawiązanie kontaktu z siłami przeciwnika.
2. Siły rozpoznawcze ustalają siły i zamiary przeciwnika.
3. Dowódca decyduje, jakie siły wiążą przeciwnika a jakie wykonują działania na jego skrzydło.
4. Działania głębokie: dywizja i korpus prowadzi rozpoznanie w głębi i dostarcza informacji o możliwości wzmocnienia sił przeciwnika lub wykonania zwrotu zaczepnego.

2. MANEWR

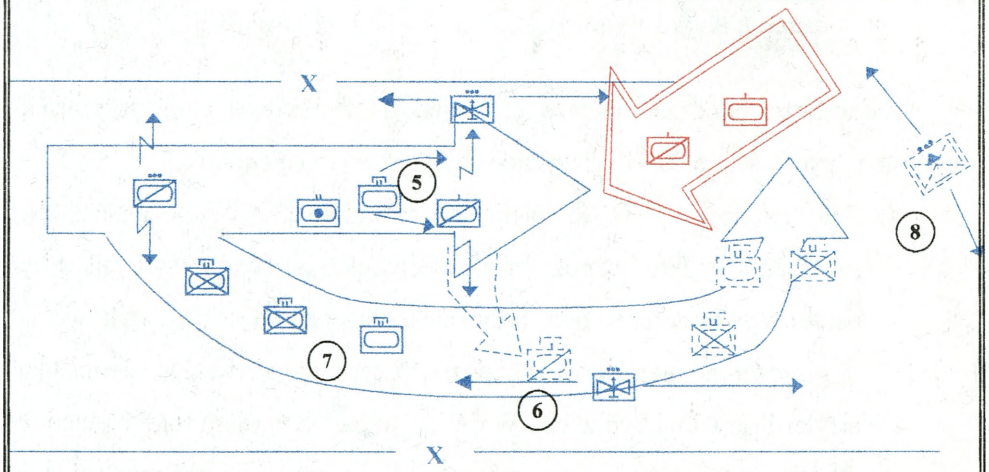

Uwagi:

5. Zgrupowanie taktyczne zajmuje pozycję do wiązania przeciwnika.
6. Siły i środki rozpoznania ogólnowojskowego i LWL prowadzą rozpoznanie dróg dla sił wykonujących manewr oskrzydlający (jeśli pozwala na to czas).
7. Siły główne wykonują oskrzydlenie sił przeciwnika.
8. LWL i artyleria izoluje działania przeciwnika.

3. ATAK

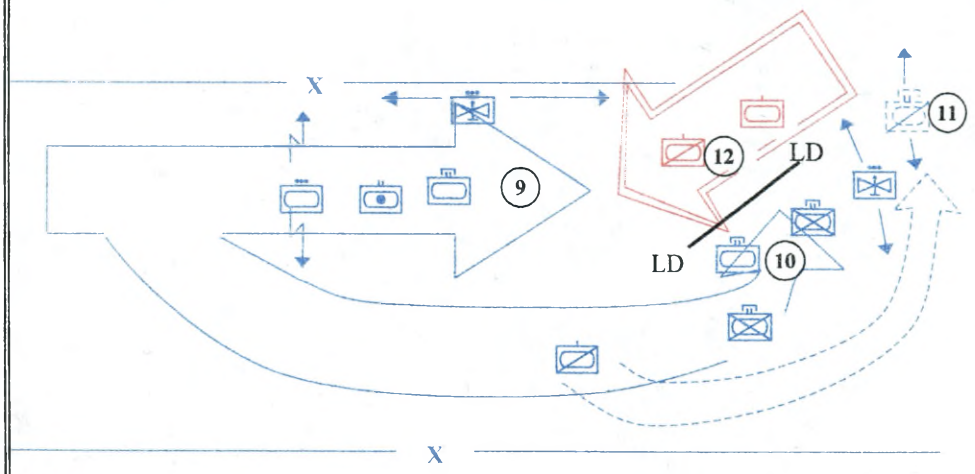

Uwagi:

9. Wiązanie przeciwnika.

10. Główny kierunek ataku.

11. Siły rozpoznawcze wykonują marsz w tyłową strefę przeciwnika w celu osłony i przygotowania sił do dalszych działań (jeśli jest wymagane).

12. Po pokonaniu przeciwnika wojska są przygotowane do:
- przejścia do obrony;
- kontynuowania działań;
- zabezpieczenie przejścia kolejnych sił własnych przez swoje ugrupowanie.

Rys. 1. Przykład prowadzenia działań w boju spotkaniowym

Zasadniczo podczas nawiązania kontaktu w obydwu etapach wojska przyjmują ugrupowanie, które obejmuje następujące jego elementy:

a. *Siły osłonowe.* Jest to element rozpoznawczy i ubezpieczający, rozwijany w celu rozpoznania przeciwnika i rozwoju sytuacji. Siły osłonowe powinny być mobilne oraz zdolne do atakowania i niszczenia elementów rozpoznawczych przeciwnika. Jednostka artylerii powinna być w gotowości do wsparcia ogniem tego elementu. Dlatego też należy wyznaczyć do niego oficerów łącznikowych oraz środki rozpoznawcze w celu przyspieszenia wykonania zadań ogniowych na ich korzyść.

b. *Ubezpieczenie przednie (awangarda).* Stosowana w celu przyspieszenia przegrupowania sił głównych, utrzymania kontaktu z siłami osłonowymi i zapewnienia bezpośredniego bezpieczeństwa sił

głównych. W tym elemencie mogą przemieszczać się również wyznaczone pododdziały artylerii w gotowości do podjęcia walki ogniowej, w tym również wsparcia sił osłonowych i awangardy.

c. *Siły główne.* Stanowią główną siłę bojową do prowadzenia walki. Ich jednostki są zorganizowane w elementy połączonych rodzajów wojsk i są tak rozmieszczone w kolumnach marszowych, aby zapewnić maksymalną elastyczność rozwijania podczas przegrupowania lub nawiązania styczności z przeciwnikiem, jak również szybkie wsparcie ogniowe.

d. *Ubezpieczenie tylne (ariergarda) i boczne.* Ubezpieczenie tylne i boczne chroni siły główne przed naziemną obserwacją i niespodziewanym atakiem. Powinny być wystarczająco silne, aby pokonać mniejsze siły przeciwnika lub opóźnić uderzenie przeciwnika silniejszego, do czasu rozwinięcia sił głównych.

Elementy ugrupowania marszowego podczas dążenia do styczności z przeciwnikiem przedstawiono na rysunku 2.

Środki wsparcia ogniowego takie jak artyleria, lotnictwo sił powietrznych i LWL, marynarki wojennej oraz systemy nieśmiercionośne (jeśli występują) są wyznaczane do wsparcia działań według potrzeb dowódcy ogólnowojskowego. Siły i środki wsparcia ogniowego powinny być rozwijane jak najbliżej wysuniętych elementów ugrupowania (sił ubezpieczających i rozpoznawczych) w celu utrzymania impetu działań. Ze względu na zdecentralizowaną działalność wykonania zadań, potrzeba jest czasowego podporządkowania im sił i środków wsparcia ogniowego (w ramach relacji np. podporządkowania). Środki rozpoznania ogólnowojskowego i rozpoznania celów na rzecz wsparcia ogniowego mają za zadanie wykrycie obiektów i określenie ugrupowania przeciwnika zanim wysunięte elementy sił własnych nawiążą z nim kontakt. Położenie sił i środków obserwacji oraz rozpoznania celów powinno maksymalizować działalność sił walczących.

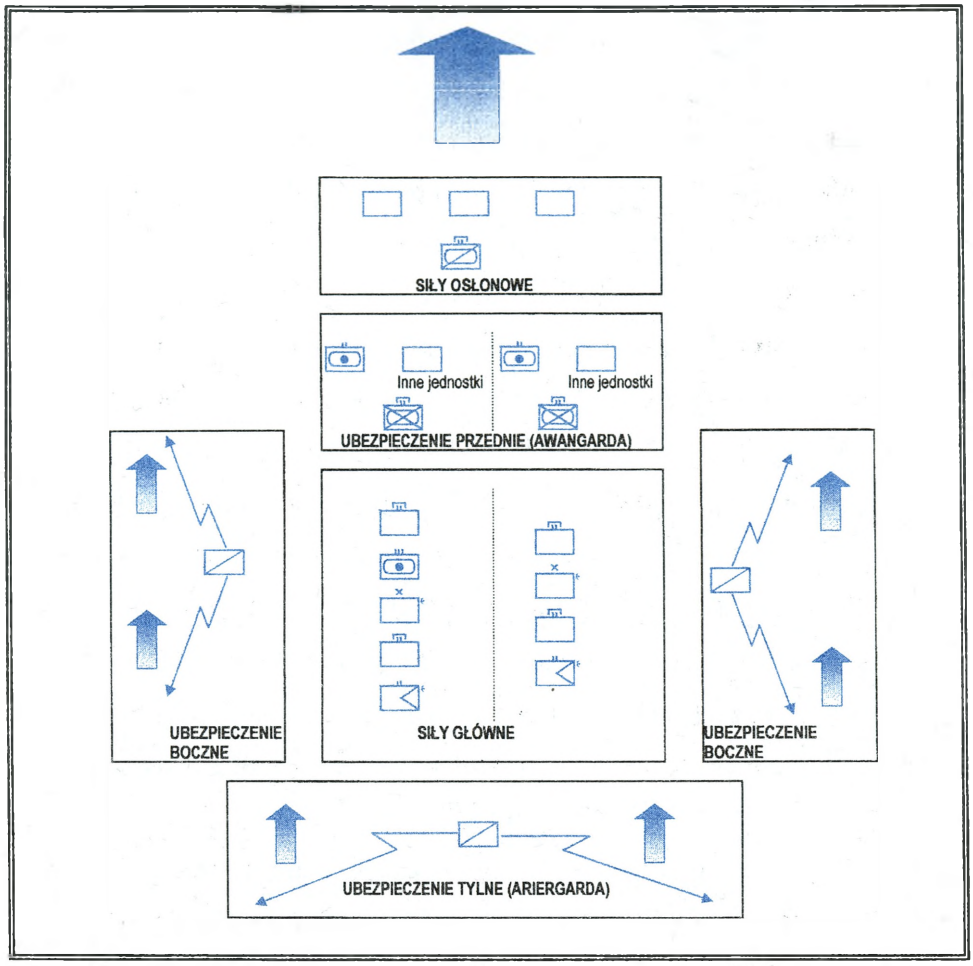

Rys. 2. Przykład rozwinięcia wojsk dążących do styczności z przeciwnikiem

Do głównych zadań wsparcia ogniowego podczas działania wojsk w etapie dążenia do styczności z przeciwnikiem i boju spotkaniowego możemy zaliczyć:

1. Zapewnienie natychmiastowego wsparcia ogniowego elementów wysuniętych poprzez wyznaczenie priorytetów ognia;
2. Rozmieszczenie sił i środków w awangardzie lub za nią, co zapewni szybkie wsparcie ogniowe sił osłonowych;
3. Ześrodkowane rażenie celów wzdłuż głównego kierunku działania;

4. Planowanie rubieży (punktów) wywołania i przeniesienia ognia do tych celów, które znajdują się na kierunku działania wojsk;
5. Opracowanie planu celów na podstawie znanych lub przewidywanych położeń przeciwnika (szczególnie jego odwodów i logistyki), kluczowych rejonów działania oraz do wsparcia ochrony skrzydeł;
6. Wykonanie zadań amunicją dymną w celu utrudnienia obserwacji przeciwnikowi z punktów obserwacyjnych, osłony ruchu wojsk własnych i udzielenia im pomocy w pokonywaniu przeszkód;
7. Planowanie głębokich uderzeń, zgodnie z wytycznymi dowódcy ogólnowojskowego, oparte na dostępnych siłach i środkach bezpośredniego wsparcia lotniczego oraz LWL[6] wspierane przez siły i środki walki elektronicznej;
8. Opracowanie planu łączności, który powinien zapewnić możliwość wykonania wsparcia ogniowego na korzyść awangardy (może to wymagać dodatkowej sieci łączności lub uzgodnień dotyczących procedur wywołania ognia);
9. Zsynchronizowanie marszu i rozmieszczenia artylerii oraz sił i środków rozpoznania celów z tempem działania wojsk walczących w celu wsparcia wszystkich jego elementów;
10. Udział w realizacji planu maskowania, który może się przyczynić do sukcesu poprzez wprowadzenie w błąd przeciwnika, co do kształtu, czasu i kierunku decydującego działania.

1.3. Działania w celu połączenia sił (*Link-Up Operations*)

Działania te prowadzone są w celu połączenia się dwóch jednostek sił własnych na terytorium kontrolowanym przez przeciwnika. Można wyróżnić dwa podstawowe rodzaje działań w celu połączenia sił. Do pierwszego dochodzi

[6] Tworzone są zespoły połączonych uderzeń lotnictwa (JAAT), które są skoordynowanym uderzeniem lotnictwa taktycznego i LWL, zwykle wsparte przez artylerię i działa okrętów marynarki wojennej w celu lokalizacji i rażenia celów naziemnych (nawodnych) przeciwnika. *NATO Field Artillery* ..., tamże, s. 9-3.

wtedy, gdy jedna z jednostek znajduje się w rejonie, a druga dąży do połączenia się z nią oraz drugi, gdy dwa zgrupowania poruszają się przez obszar zajmowany przez przeciwnika w celu jego otoczenia lub opanowania określonego obiektu. Możliwe rozwiązania w tych wariantach oraz wyznaczane środki koordynacji wsparcia ogniowego przedstawiono na rysunku 3 i 4.

Działanie w celu połączenia sił może wymagać przejścia przez linię ugrupowania bojowego, dlatego sztaby obydwu jednostek ustalają relacje dowodzenia i przedsięwzięcia kierowania między sobą. Dowództwo kierujące tymi działaniami zobowiązane jest do wyznaczenia przedsięwzięć kontrolnych takich jak zasadnicze i zapasowe punkty połączeniowe, punkty (rejony) zbiórki przed połączeniem, kierunek głównego działania, linie rozgraniczające działanie sił osłonowych oraz inne środki koordynacyjne pomocne w kierowaniu działaniami i prowadzeniu ognia.

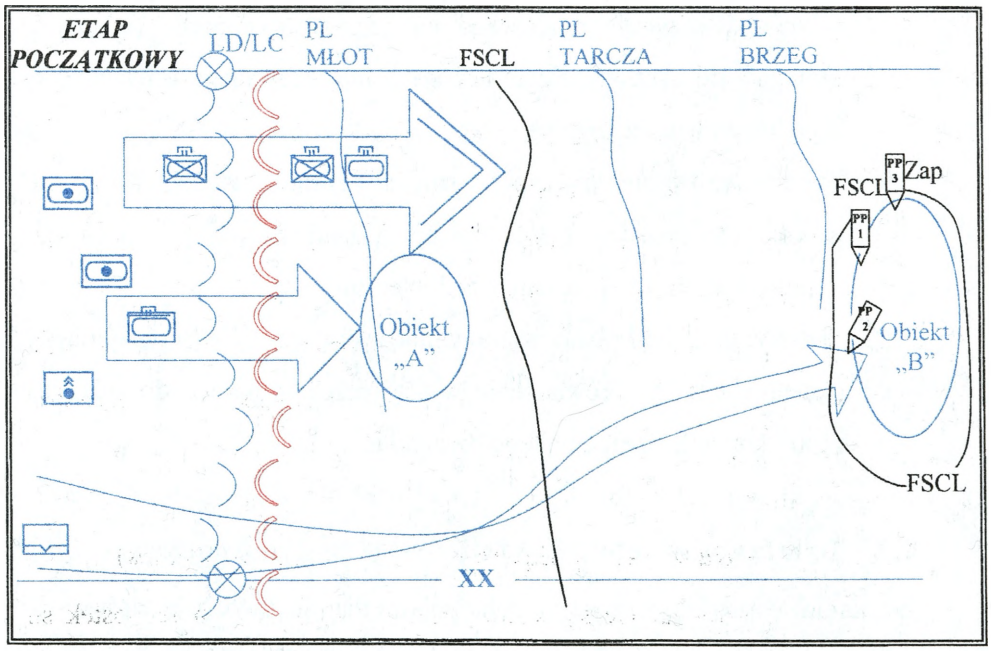

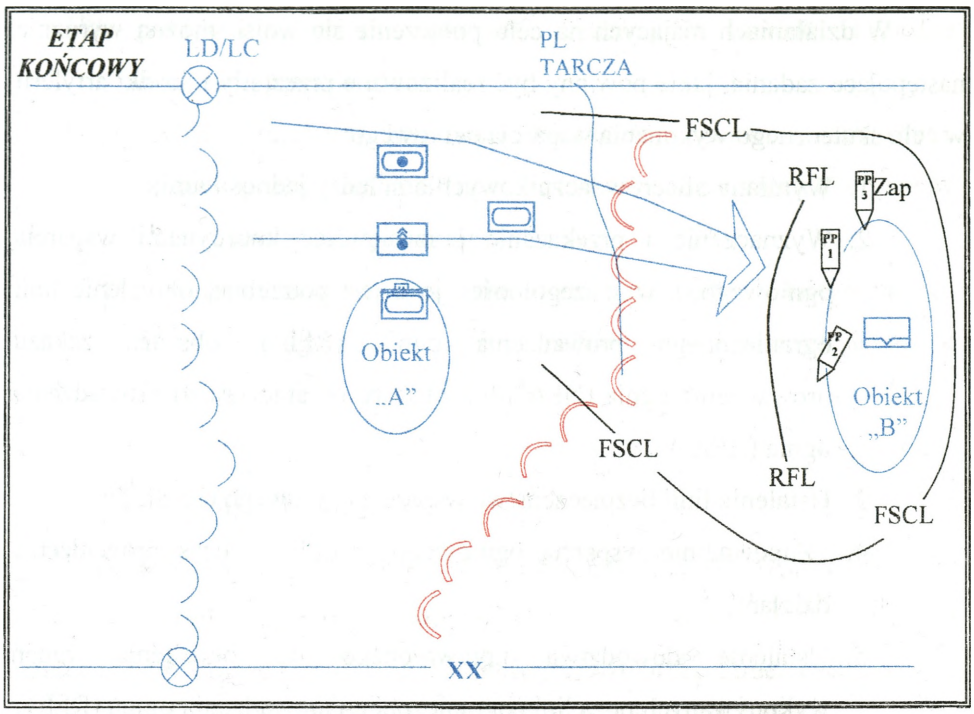

Rys. 3. Wariant działania wojsk w celu połączenia się, gdy jedna z jednostek jest w rejonie

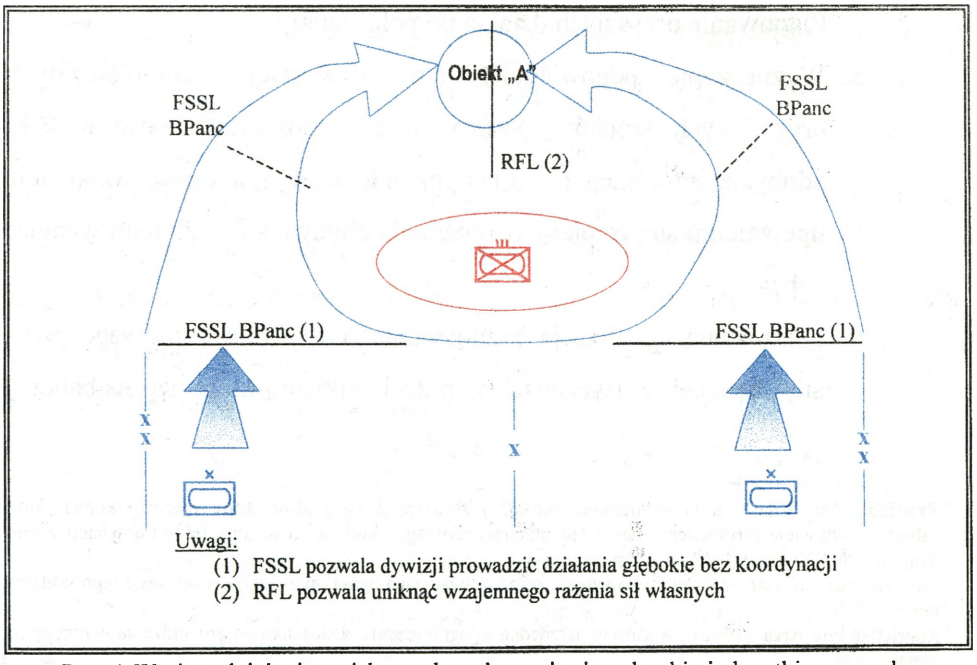

Rys. 4. Wariant działania wojsk w celu połączenia się, gdy obie jednostki są w ruchu

W działaniach mających na celu połączenie się wojsk można wyróżnić następujące zadania, jakie powinny być realizowane przez siły i środki artylerii w celu skutecznego wykonania wsparcia ogniowego:

1. Wymiana oficerów łącznikowych pomiędzy jednostkami;
2. Wyznaczenie i przekazanie przedsięwzięć koordynacji wsparcia ogniowego, a w szczególności, jeśli jest potrzebne, określenie linii ograniczonego prowadzenia ognia (RFL[7]), obszaru zakazu prowadzenia ognia (NFA[8]) lub obszaru ograniczonego prowadzenia ognia (RFA[9]);
3. Ustalenie linii bezpieczeństwa wsparcia ogniowego (FSSL[10]);
4. Zapewnienie wsparcia ogniowego przez cały czas prowadzenia działań;
5. Ustalenie dowództwa uprawnionego do określenia zadań wykonywanych poza linią ograniczonego prowadzenia ognia (RFL);
6. Rozważenie użycia amunicji dymnej i oświetlającej, ażeby nie wpłynęła ona ujemnie na działanie wojsk własnych;
7. Planowanie przyszłych działań po połączeniu;
8. Wyznaczenie odpowiednich stref dla stacji radiolokacyjnych oraz innych środków obserwacji i rozpoznania celów w celu zdobycia informacji o aktualnym położeniu sił na polu walki oraz upewnieniu się, że plany rozpoznania obydwu sił są zintegrowane ze sobą;
9. Kierowanie i realizacja bezpośredniego wsparcia ogniowego przez siły będące w styczności z przeciwnikiem, które są najbardziej

---

[7] Restrictive Fire Line – linia wyznaczana pomiędzy zbiegającymi się jednostkami wojsk własnych, która zabrania całkowicie prowadzenia ognia lub przenoszenia jego skutków za tą linię bez koordynacji z tymi wojskami, *NATO Field Artillery ...*, tamże, s. 2-8.

[8] No-fire Area – obszar, w którym obowiązuje zakaz prowadzenia ognia i przenoszenia do niego jego skutków, tamże s. 2-7.

[9] Restrictive Fire Area – obszar, w którym narzucone są ograniczenia w stosunku do prowadzenia w nim ognia, tamże s. 2-8.

[10] Fire Support Safety Line – linia, do której systemy do ognia pośredniego wykonują zadania ogniowe na wezwanie lub są akceptowane przez dowódcę, który tą linię ustalił, zaś prowadzenie ognia poza nią jest dozwolone w dowolnym czasie bez zagrożenia dla wojsk własnych, tamże s. 2-6.

predysponowane do tego typu zadań oraz kierowanie walką z artylerią przeciwnika;

10. Utworzenie wspólnej sieci koordynacji wsparcia ogniowego pomiędzy elementami obydwu jednostek oraz ustalenie sygnałów rozpoznawczych i łączności;
11. Synchronizacja zaopatrywania w amunicję odpowiedniego rodzaju oraz materiały pędne i smary do najbardziej wysuniętych jednostek artylerii.

1.4. Wycofanie

Do ***wycofania*** (*withdrawal*) dochodzi wtedy, gdy siły własne oderwały się od przeciwnika za zgodą dowódcy. Jest to próba zerwania kontaktu z przeciwnikiem, co nie oznacza, że elementy rozpoznawcze i ubezpieczające nie obserwują jego działań. W klasyfikacji działań bojowych w literaturze polskiej wycofanie traktowane jest jako dodatkowy rodzaj działań (patrz tabela 1). Wyróżnia się dwa sposoby wykonania wycofania. Pierwszy dotyczy wojsk, które są w bezpośrednim kontakcie z przeciwnikiem, drugi – bez styczności. Wycofanie wykonywane w warunkach bezpośredniej styczności z przeciwnikiem wymaga od wojsk wycofujących się dużej dyscypliny wykonawczej. Działania opóźniające są najlepszym przykładem realizacji powyższego sposobu wycofania. W drugim przypadku, kiedy dowódca oceni, że zajmowana pozycja w wyniku niepomyślnego rozwoju sytuacji nie sprzyja wykonaniu zadania, może wycofać się na dogodniejszą. W obu przypadkach wycofanie może być podjęte z następujących powodów[11]:

1. Gdy cel działania nie może być osiągnięty i wojska są zagrożone rozbiciem lub gdy cel jest osiągnięty a brak jest dalszej potrzeby utrzymywania styczności z przeciwnikiem;
2. Dla uniknięcia walki w niesprzyjających warunkach;

[11] *ATP 3.2, Land...*, tamże, s.7-14.

3. W celu wciągnięcia przeciwnika w niekorzystne położenie np. rozciągnięcie jego linii komunikacyjnych;
4. W celu dostosowania się do przegrupowujących się sąsiadujących wojsk własnych;
5. Aby umożliwić użycie całości lub części wojsk w innym miejscu;
6. Gdy występują trudności związane z zabezpieczeniem logistycznym.

Wycofanie w powyższych uwarunkowaniach powinno być realizowane tak, aby przeciwnik mógł minimalnie w nim przeszkadzać. Osiągnięcie tego zadania spoczywa w dużej mierze na siłach i środkach rozpoznania oraz wsparcia ogniowego, i dlatego muszą one być gotowe do wsparcia wycofujących się pododdziałów. Dla zapewnienia odpowiednio szybkiej reakcji ogniowej może być konieczne zdecentralizowane kierowanie wsparciem ogniowym, szczególnie realizowanym przez artylerię. Wszechstronność i duży zasięg artylerii oraz śmigłowców WL sprawia, że są one szczególnie odpowiednie do wsparcia elementów prowadzących działania ubezpieczające wycofujących się wojsk. Ze względu na niemożność koncentracji wysiłku w całym obszarze działań, siły i środki obserwacji oraz rozpoznania celów oraz wsparcia ogniowego realizują zadania na przewidywanym głównym wysiłku działania przeciwnika (szczególnie wzdłuż dróg), który został wcześniej określony w procesie rozpoznawczego przygotowania pola walki (IPB). Elementy składowe powyższego procesu przedstawiono w załączniku 2. Użycie dodatkowych środków rozpoznawczych poprawi skuteczność ich działania. Szczególną rolę w realizacji wsparcia ogniowego wycofujących się wojsk walczących odgrywają wysunięci obserwatorzy, którzy przemieszczają się wraz z nimi. W czasie oderwania się sił głównych i wycofywania, cały ciężar walki przejmują siły ubezpieczające. W związku z tym artyleria powinna prowadzić wsparcie sił ubezpieczających jak najdłużej. Wcześniej należy wycofać artylerię dalekiego zasięgu i rozwinąć ją w celu wsparcia wojsk ubezpieczających, podczas wycofywania się pozostałej artylerii na zapasowe stanowiska ogniowe. Wykorzystanie amunicji dymnej w tego typu działaniach może być korzystne,

gdyż utrudnia ona obserwację przeciwnikowi. Również wykorzystanie amunicji minowej stworzy dogodne warunki do w miarę bezpiecznego oderwania się od sił przeciwnika i zyskania na czasie. Niezmiernie znaczącą rolę w oderwaniu się wycofujących wojsk od przeciwnika odgrywają siły powietrzne. Mogą one również przejąć część zadań podczas zmiany stanowisk ogniowych przez artylerię.

1.5. Luzowanie wojsk w walce

Luzowanie wojsk w walce (*relief of troops in combat*) jest kolejnym etapem przejściowym wymienianym w regulaminie taktycznym wojsk lądowych NATO, a który podobnie jak poprzedni traktowany jest w regulaminach i podręcznikach WP jako dodatkowy rodzaj działań. Polega on na przekazaniu zadań, dotyczących prowadzenia działań przez jedną jednostkę dla drugiej. Dochodzi do niego kiedy wojska własne:

(1) nie są w stanie kontynuować dalej otrzymanego zadania;

(2) są konieczne do prowadzenia działań w innym rejonie;

(3) zrealizowały swoje zadanie;

(4) są planowane do zamiany w celu uniknięcia wyczerpania;

(5) nie są odpowiednie do wykonania nowego zadania.

Zasadniczo wyróżnia się dwa sposoby luzowania: ***luzowanie na miejscu*** i ***przejście przez linię ugrupowania***.

Do ***luzowania na miejscu*** (*relief in place*) dochodzi wtedy, gdy całość lub część sił w danym rejonie (odcinku) działania jest zastępowana przez wprowadzenie do walki nowej jednostki. W takim przypadku przełożony obydwu jednostek zobowiązany jest podać, kiedy i gdzie nastąpi luzowanie, w jaki sposób nastąpi przekazanie odpowiedzialności obszaru działań oraz konieczne w takim przypadku odpowiednie przedsięwzięcia kierowania. Ten sposób luzowania jest charakterystyczny podczas prowadzenia obrony. W drugim sposobie luzowania wyróżnia się przejście przez ***wysuniętą linię ugrupowania*** (*a forward passage of lines*), gdy siły luzujące wchodzą do walki

przez ugrupowanie wojsk w styczności w kierunku przeciwnika oraz przejście przez ***tyłową linię ugrupowania*** (*a rearward passage of lines*), gdy siły luzowane przechodzą przez ugrupowanie innej jednostki w kierunku przeciwnym do przeciwnika. W pierwszym przypadku będzie się to odbywało podczas wykonania zwrotu zaczepnego (kontynuacji natarcia, przeciwuderzenia (kontrataku)), zaś w drugim podczas zabezpieczenia wyjścia z walki wojsk będących dotychczas w styczności z przeciwnikiem (np. podczas wyjścia oddziału z pasa przesłaniania). W sprawnym przeprowadzeniu tego rodzaju działań, szczególne zadanie przypada wsparciu ogniowemu, które osłania podejście i zajmowanie pozycji przez wojska luzujące, a następnie wspiera je ogniem aż do momentu otrzymania nowego zadania. Dlatego też koordynatorzy wsparcia ogniowego wojsk luzowanych i luzujących dokonują szczegółowych uzgodnień oraz ustalają terminy realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Dopóki nie zmieni się dowódca, całość artylerii pozostaje pod kierownictwem dowódcy wojsk, które są luzowane. Jednym z zadań planowania wsparcia ogniowego w tym etapie działań jest wprowadzenie przeciwnika w błąd, co do rzeczywistego działania wojsk własnych, zasadniczo poprzez ich maskowanie. Jednakże nasycenie ognia i jego ciężar podczas luzowania powinien być utrzymywany na stałym poziomie, dopóki dowódca wojsk walczących nie zarządzi inaczej. Jednostki wsparcia ogniowego i zabezpieczenia logistycznego nie powinny być luzowane w tym samym czasie, co siły walczące. Jeśli to możliwe jednostki artylerii i inne środki wsparcia ogniowego sił luzowanych pozostają na stanowiskach, tak długo aż wszystkie inne elementy będą zluzowane, a środki wsparcia ogniowego wojsk luzujących będą gotowe do użycia. Jeśli zaś celem luzowania jest kontynuacja natarcia, artyleria obydwu sił pozostaje na stanowiskach w celu wsparcia dalszego działania. W zależności od dostępności terenu, jednostki artylerii wojsk luzujących nie powinny zajmować stanowisk ogniowych wcześniej wykorzystywanych przez artylerię wojsk luzowanych. W celu podniesienia bezpieczeństwa przed rozpoznaniem przeciwnika, jednostki artylerii zajmują rejony stanowisk ogniowych w nocy lub

w warunkach ograniczonej widoczności. Podczas przejścia przez *wysuniętą linię ugrupowania*, artyleria sił luzujących powinna wcześniej opuścić rejon ześrodkowania i zająć zaplanowany zasadniczy rejon stanowisk ogniowych. Stanowiska powinny być wybrane w pobliżu linii przejściowych, ale tak żeby nie przeszkadzały w przemieszczaniu się sił walczących [szczególnie do linii przejścia do natarcia (LD)]. Priorytet w rozmieszczeniu jednostek podczas tego sposobu luzowania wyznacza się dla sił luzujących. Ideę obrazującą powyższą teorię oraz związane z nią elementy koordynacyjne przedstawia rysunek 5.

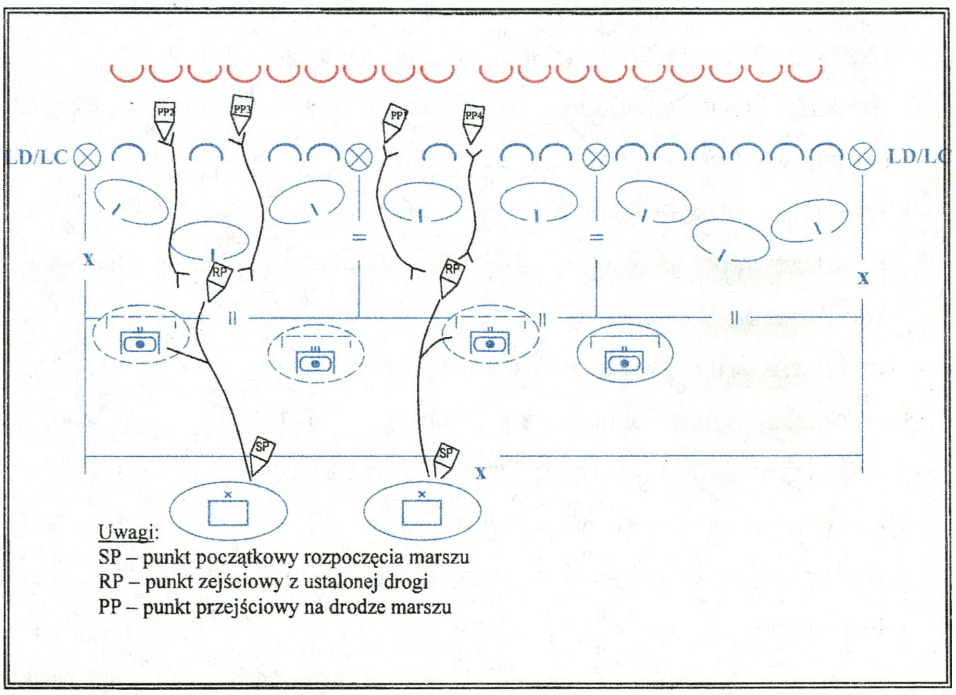

Rys. 5. Idea wykonania luzowania sposobem przejścia przez przednią linię ugrupowania

Podczas luzowania sposobem przejścia przez *tyłową linię ugrupowania*, artyleria wojsk luzujących powinna zająć tymczasowy rejon stanowisk ogniowych w celu zwiększenia zasięgu ognia i tym samym wsparcia wycofywania się wojsk luzowanych. Jednak wybór tego rejonu nie powinien utrudniać przechodzenia tych wojsk przez ugrupowanie wojsk luzujących. Newralgicznymi momentami podczas luzowania jest przemieszczanie się wojsk przez linie i punkty przejściowe. Dlatego konieczna jest bezpośrednia

koordynacja pomiędzy stanowiskami dowodzenia i komórkami wsparcia ogniowego sił luzujących oraz luzowanych. Konieczna jest również wymiana oficerów łącznikowych pomiędzy jednostkami artylerii, ustalenie wymaganej łączności, wymianę danych łącznościowych oraz ustalenie sygnałów rozpoznawczych. Koordynatorzy wsparcia ogniowego wojsk luzujących i luzowanych powinni koordynować i przekazywać sobie informacje dotyczące:

- ustalenia różnic w procedurach działania;
- wymiany informacji rozpoznawczych i planów ognia;
- wymiany oleat wsparcia decyzji, przedstawiających rejony rozpoznania (NAI)[12], rejony celów (TAI)[13] i punkty decyzyjne;
- przekazania położenia i możliwości środków wsparcia ogniowego oraz sił i środków obserwacji i rozpoznania celów;
- wymiany obowiązujących przedsięwzięć kierowania (np. linii i punktów przejściowych, punktów kontaktowych i przedsięwzięć koordynacji wsparcia ogniowego);
- użycia artylerii we wsparciu planu maskowania;
- przekazania sygnałów rozpoznawczych;
- dostarczenia informacji dotyczących przeszkód i zapór;
- koordynacji rejonów rozmieszczenia;
- dostarczenia danych meteorologicznych i geodezyjnych dla wojsk luzujących;
- wymiany danych łączności, ustalenia częstotliwości, sygnałów wywoławczych (kryptonimów), hasła i odzewu, przesyłania informacji elektronicznie i z wykorzystaniem zautomatyzowanej bazy danych;
- koordynacji środków bezpieczeństwa.

---

[12] Named Area of Interest – obszar, szczególnie wzdłuż dróg podejścia, gdzie przewiduje się prowadzenie działalności przeciwnika. Działalność lub jej brak wewnątrz NAI jest pomocne dla potwierdzenia lub weryfikacji wariantu działania przeciwnika, *NATO Field Artillery* ..., tamże, s. 9-3.

[13] Targeted Area of Interest – obszar geograficzny wzdłuż korytarza dogodnego do przemieszczania się przeciwnika, gdzie skuteczna izolacja spowoduje, że przeciwnik zmieni przyjęty wariant działania lub będzie to wymagało użycia przez niego specjalistycznego wsparcia inżynieryjnego w celu kontynuowania działania i gdzie on może być rozpoznany i rażony, Tamże, s. 9-4.

Zasadnicze zadania realizowane przez siły i środki wsparcia ogniowego podczas:

1. *Luzowania na miejscu*:

- przygotowanie i doprowadzenie do wykonawców planów w celu integracji i wsparcia sił luzujących oraz planu maskowania.

2. *Przejścia przez wysuniętą linię ugrupowania*:

- utrudnianie przeciwnikowi obserwacji podczas przejścia przez ugrupowanie;
- planowanie ognia do celów wysokoopłacalnych (np. systemów dowodzenia i kierowania, środków wsparcia ogniowego i obrony powietrznej przeciwnika);
- planowanie wsparcia ogniowego do planu maskowania (np. ogień ześrodkowany artylerii różnych kalibrów);
- zapewnienie wsparcia działań bezpośrednich siłom luzowanym w całym rejonie podczas ich przejścia przez ugrupowanie wojsk własnych;
- planowanie i kierowanie walką z artylerią przeciwnika;
- zapewnienie siłom luzującym planów wsparcia ogniowego do kontynuowania działań po zakończeniu luzowania.

3. *Przejścia przez tyłową linię ugrupowania*:

- planowanie użycia amunicji dymnej w celu maskowania przejścia przez wyznaczone punkty;
- planowanie ześrodkowania ognia podczas wyjścia sił z walki;
- przejęcie zadań wsparcia bezpośredniego przez artylerię wojsk luzujących na rzecz wojsk luzowanych podczas wykonywania manewru ich środków do ognia pośredniego;
- planowanie i kierowanie walką z artylerią przeciwnika przez sztab przełożonego;
- planowanie ognia do punktów przejścia, po przekroczeniu ich przez wojska luzowane;

- zapewnienie planów wsparcia ogniowego do przyszłych działań po zluzowaniu wojsk.

1.6. Pokonywanie przeszkód

Dokumenty Sojuszu traktują **pokonywanie przeszkód** (*crossing and breaching obstacles*) jako działania pozwalające na przemieszczanie sił na drugą stronę różnorodnych przeszkód, do których należą: śródlądowe akweny i cieki wodne, zapory minowe oraz inne przeszkody (teren bagnisty, uskoki i zbocza, zawały i zapory, rejony skażone).[14]

W warunkach polskich oznacza, że główną ich treścią będzie pokonywanie przeszkód wodnych oraz zapór minowych.

Działanie artylerii podczas wsparcia ogniowego pokonywania przeszkód jest realizowane głównie w trakcie prowadzenia działań zaczepnych lub opóźniających. Rozpoczyna się w momencie, kiedy własne wojska walczące rozpoczynają prowadzenie ognia wzbraniającego, mającego na celu osłabienie oddziaływania przeciwnika na pokonujące przeszkodę pododdziały, a kończy w czasie przekazania zadania po drugiej stronie przeszkody kolejnym rzutom wojsk własnych.

Siły uczestniczące w realizacji takich działań składają się przeważnie z trzech komponentów, przedstawionych na rysunku 6.

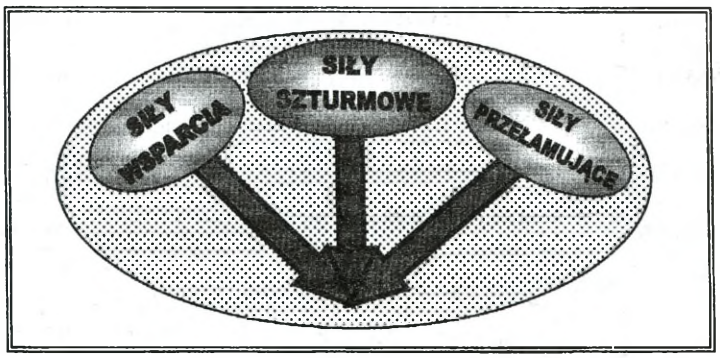

Rys. 6. Skład sił w czasie pokonywania przeszkód

[14] *NATO Field Artillery* ..., tamże, s.7-1.

Stanowią je z reguły:

- ***siły wsparcia*** *(support force)* w skład których wchodzi głównie artyleria;
- ***siły przełamujące*** *(breach force),* których podstawowym zadaniem jest wyznaczenie i wykonanie przejść umożliwiających pokonanie przeszkody i kontynuowanie ataku;
- ***siły szturmowe*** *(assult force)* mające za zadanie niszczenie i wypieranie sił przeciwnika z przeciwległej strony przeszkody, a także osłanianie opanowanego obszaru oraz dezorganizowanie, wspólnie z siłami wsparcia, obrony przeciwnika podczas rozgradzania prowadzonego przez siły przełamujące.

Podstawową rolą artylerii, wchodzącej w skład sił wsparcia, jest eliminowanie i ograniczanie zdolności przeciwnika do oddziaływania na siły pokonujące przeszkodę. Wypełnia ją poprzez:

- izolowanie pozycji przeciwnika znajdujących się za przeszkodą oraz wzbranianie działalności ogniowej środków wsparcia;
- zadymianie maskujące, którego celem jest uniemożliwienie przeciwnikowi prowadzenia rozpoznania w rejonie pokonywania przeszkody.

Bardzo istotna jest również, tak jak i w innych działaniach, ciągła osłona własnych sił przez ogniem środków wsparcia przeciwnika realizowana w formie przeciwuderzenia ogniowego.

Podstawowymi zadaniami artylerii podczas pokonywania przeszkód będą:

- zapewnienie, zgodnie z potrzebami, ognia osłaniającego i wzbraniającego[15] działanie sił własnych i przeciwnika;
- obezwładnianie i wzbranianie użycia systemów broni przeciwpancernej oraz punktów oporu przeciwnika;

[15] Ogień osłaniający /ang. obscuration fire/ i ogień wzbraniający /ang. suppresion fire/ są pojęciami dotyczącymi sposobu prowadzenia ognia i oczekiwanych jego skutków.

- obezwładnianie, opóźnianie i ograniczanie manewru przegrupowujących się sił;
- obezwładnianie punktów obserwacyjnych i wzbranianie prowadzenia rozpoznania;
- zwalczanie środków wsparcia ogniowego przeciwnika;
- udział w działaniach sił pozorujących.

Podstawowym warunkiem zapewniającym większą skuteczność wsparcia prowadzonego przez artylerię jest włączenie, w trakcie pokonywania przeszkód, do pozostałych sił wsparcia elementów rozpoznania artyleryjskiego, które mogą dokładnie określać położenie celów oraz umożliwiać poprawianie ognia. Również do komponentu sił przełamujących powinny zostać włączone sekcje wysuniętych obserwatorów.

Duży dynamizm działania sił szturmowych w trakcie realizacji zadań, wymusza szczegółową koordynację ognia i manewru wojsk. W związku z tym, w obszarze pokonywanej przeszkody niezbędna jest precyzyjna koordynacja wsparcia ogniowego. Wokół sił prowadzących rozpoznanie przeszkody powinno się każdorazowo wyznaczać odpowiednie obszary koordynacji. Z reguły będą to ***obszary zakazu prowadzenia ognia***[16] wyznaczane dookoła działających pododdziałów rozpoznania oraz grup i elementów obserwacyjnych takich jak zwiadowcy i wysunięci obserwatorzy. W przypadkach szczególnych (np. działanie pododdziałów wyposażonych w sprzęt opancerzony) mogą to być tylko ***obszary ograniczonego prowadzenia ognia***[17] wprowadzające obostrzenia w użyciu określonych rodzajów amunicji.

Natomiast między różnymi siłami zbliżającymi się do przeszkody, jeżeli nie określono ściśle linii rozgraniczenia, należy ustalić ***linię ograniczonego prowadzenia ognia***[18]zapobiegającą wzajemnemu ostrzałowi. W trakcie tych działań powinna zostać wyznaczona również ***linia bezpieczeństwa wsparcia***

---

[16] Ang. No Fire Area /NFA/.
[17] Ang. Restrictive Fire Area /RFA/.
[18] Ang. Restrictive Fire Line /RFL/.

ogniowego[19] pierwotnie rozmieszczona na przeciwległym brzegu w odległości zapewniającej skuteczne zwalczanie środków ogniowych przeciwnika wspierających walkę obronną jego sił. Kolejne jej położenia powinny uwzględniać sposób prowadzenia działań oraz aktualną sytuację w obszarze pokonywania przeszkody i na opanowywanym przyczółku.

Wszystkie zastosowane w tych warunkach środki koordynacji wsparcia ogniowego mają przede wszystkim zapobiegać rażeniu własnych sił.

Istotnym problemem w tego typu działaniach jest również ustalenie właściwego priorytetu wsparcia ogniowego. W rejonie gdzie występowanie przeszkód jest bardzo prawdopodobne, dowódca kierujący działaniami powinien przewidzieć przeniesienie priorytetu wsparcia dla sił, które będą musiały realizować ich pokonywanie. Rejon pokonywania przeszkody powinien również posiadać priorytet przeciwuderzenia ogniowego, zapewniający osłonę przed oddziaływaniem środków ogniowych przeciwnika.

W tej sytuacji artylerię należy rozmieszczać w taki sposób, aby zapewniać prowadzenie przez nią ciągłego wsparcia w czasie wszystkich etapów pokonywania przeszkody. Rejony jej stanowisk ogniowych należy wybierać w miejscach nie kolidujących z drogami podejścia sił przełamujących i szturmowych.

Zapewnienie sprawnej łączności wymaga stworzenie takich sieci, które wykorzystywane do kierowania ogniem umożliwią wywoływanie, poprawianie i kontrolę ognia przez wszystkie elementy rozpoznania artyleryjskiego wchodzące w skład sił pokonujących przeszkodę.

Podczas użycia artylerii w obszarze każdej pokonywanej przeszkody mogą zostać zastosowane jeszcze inne nieszablonowe rozwiązania, które będą wynikały z jej charakteru, specyfiki terenu oraz działań przeciwnika.

---

[19] Ang. Fire Support Safety Line /FSSL/.

1.6.1. Działanie podczas pokonywania przeszkód wodnych

Zgodnie z obowiązującymi poglądami przeszkody wodne mogą być pokonywane lub forsowane. Udział artylerii we wsparciu ogniowym w trakcie tego typu działań jest zróżnicowany i z reguły podczas pokonywania nie jest potrzebny. Dlatego też ważniejszym i trudniejszym przedsięwzięciem dla artylerii jest realizacja zadań podczas forsowania przeszkód wodnych.

Wsparcie ogniowe forsowania, polegającego na przekraczaniu przeszkód wodnych bronionych przez przeciwnika, jest uzależnione od jednego z przyjętych sposobów realizacji tego przedsięwzięcia, którymi są:

- ***forsowanie z marszu*** po krótkim przygotowaniu;
- ***forsowanie zawczasu przygotowane*** poprzedzone dokładnym rozpoznaniem przeciwnika i gruntownym przygotowaniem;
- ***forsowanie wsteczne*** zwykle przeprowadzane w wypadku groźby rozbicia naszych sił przez przeciwnika. Celem tego sposobu jest przygotowanie nowych pozycji obronnych po przeciwnej stronie przeszkody lub kontynuowanie wycofania na kolejne pozycje obrony.

Determinantami prezentowanych sposobów jest kilka czynników takich jak:

- charakterystyka rzeki;
- warunki terenowe panujące w rejonie forsowania;
- działanie sił własnych i przeciwnika.

Prowadzona w tych warunkach działalność ogniową artylerii można, zgodnie z dokumentami normatywnymi Sojuszu, podzielić na kolejne etapy /okresy/. Należą do nich (patrz rysunek 7):

- ***zbliżanie do rzeki;***
- ***szturm rzeki;***
- ***poszerzanie przyczółka;***
- ***umacnianie przyczółka.***

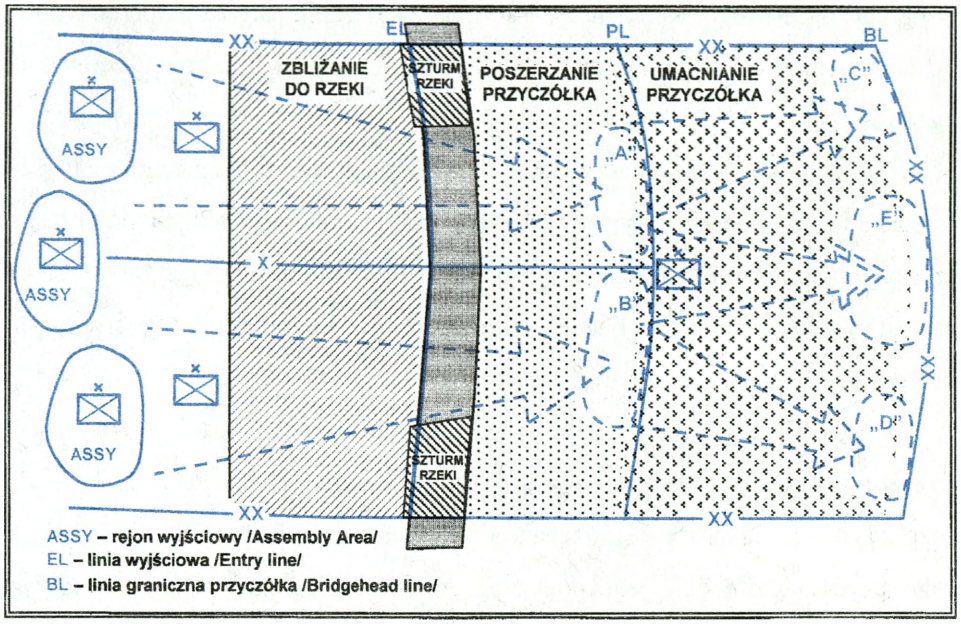

Rys. 7. Etapy wsparcia ogniowego forsowania

Podział ten zawiera wszystkie fazy przedstawione w ATP-35B i ATP-3.2 i dodatkowo wyodrębnia *zbliżanie do rzeki* jako pierwszą z faz istotną z punktu widzenia realizacji skutecznego wsparcia ogniowego.[20]

Zbliżanie do rzeki jest fazą działań, w której artyleria będzie realizować zadania zapewniające ogniową osłonę podejścia i ogniowe przygotowanie forsowania.

Działalność ogniowa artylerii powinna się rozpocząć w momencie wynikającym z czasu potrzebnego na porażenie przeciwnika w wymaganym (zakładanym) stopniu, jednak nie później niż z chwilą wyjścia pododdziałów z rejonów załadowania na środki przeprawowe[21].

Etap ten będzie się kończył w momencie wyjścia pododdziałów forsujących na linię wyjściową[22]. Podczas jego realizacji główny wysiłek

[20] W ATP-35B i ATP-3.2 wyróżnia się tylko trzy fazy obejmujące: **szturm, poszerzanie oraz umacnianie przyczółka,** natomiast fazę **zbliżania do rzeki** dodatkowo artykułuje się w *NATO Field Artillery* ..., tamże, s. 7-4.

[21] Rejony te wyznacza się w odległości 1-5 km od przeszkody wodnej – por. J. Parzewski, *Zabezpieczenie inżynieryjne forsowania przeszkód wodnych przez oddział /ZT/,* AON, Warszawa 1996, s. 13.

[22] Wyznacza się ją z reguły na linii brzegu lub w jego pobliżu i pokonuje w godzinie „H-hour" – por. *ATP-3.2, Land* ..., tamże, s. 7-5.

wsparcia ogniowego koncentruje się na zwalczaniu artylerii przeciwnika, rażeniu elementów jego systemu dowodzenia i rozpoznania oraz kierowania ogniem.

W związku z tym, że w tej fazie działań ma zostać zabezpieczone miejsce forsowania, a pododdziały sił szturmowych mają się zbliżyć do brzegu przeszkody, niezbędne jest selektywne rażenie ogniem z zakrytych SO i na wprost najaktywniejszych pozycji obronnych przeciwnika na przeciwległym brzegu oraz stosowanie zadymiania.

Następny etap prowadzenia wsparcia związany z fazą ***szturmu rzeki*** zawiera realizację zadań ogniowego wsparcia forsowania. Powinien się on rozpoczynać z chwilą przekroczenia linii wyjściowej przez rzut forsujący, a zakończyć w momencie jego podejścia do przeciwległego brzegu. Szerokość przeszkody wodnej w tym etapie ma decydujący wpływ na wybór sposobu oraz czas wsparcia i jego natężenie.[23]

Realizowane w nim zadania powinny przede wszystkim osłaniać siły szturmowe przed oddziaływaniem przeciwnika. W miarę zbliżania się do wybuchów własnej artylerii ogień musi być przenoszony w głąb ugrupowania przeciwnika, a zwalczanie jego aktywnych elementów obrony powinny przejąć środki strzelające na wprost.

Zadania ogniowe z zakrytych SO realizowane będą z reguły metodą ogni ześrodkowanych. Wynika to zarówno z deficytu środków ogniowych jak i możliwości amunicji jaką obecnie dysponuje nasza artyleria.

W fazie zbliżania i szturmu rzeki można także stosować zasłony dymne stawiane przez artylerię zapewniające osłonę rzeczywistych i uwiarygodnienie pozornych rejonów forsowania.

W trakcie etapu ***poszerzania przyczółka*** kontynuowana jest realizacja zadań do tej pory wchodzących w zakres ogniowego wsparcia forsowania. Ich głównym celem jest wzbranianie obrony przeciwnika na przeciwległym brzegu,

---

[23] Do tej pory szerokość przeszkody wodnej decydowała również o czasie rozpoczęcia i zakończenia okresów wsparcia ogniowego.

osłona skrzydeł sił forsujących oraz ich wyjścia na brzeg. Następnie ogień artylerii ma zapewnić szybkie pokonanie pierwszej linii obrony przeciwnika i umożliwić kontynuowanie natarcia w głębi oraz zabezpieczyć skrzydła wojsk rozwijających powodzenie. W tym etapie elementy rozpoznania wzrokowego powinny rozpocząć przeprawę na przeciwległy brzeg w celu zapewnienia wysokiej skuteczności realizowanych zadań. Z uwagi na brak etatowych środków pływających, korzystają one z usług wojsk inżynieryjnych, a konkretnie z organizowanych na PTS przepraw desantowym. Po pokonaniu przeszkody wodnej powinny dalej w sposób ciągły nadążać za wspieranymi wojskami. W ten sam sposób jak elementy rozpoznawcze przeprawiają się kompanie wsparcia, rozpoczynając przeprawę, gdy wspierane przez nie bataliony pokonają przeszkodę wodną. Również w tym czasie przeprawiają się sposobem desantowym baterie artylerii przeciwpancernej, wyposażone w zestawy samobieżne zdolne do samodzielnego pokonywania przeszkody wodnej. Również taki sam sposób mogą zastosować pododdziały 122 mm haubic samobieżnych 2S-1.

Etap wsparcia realizowany podczas ***umacniania przyczółka*** powinien zapewnić kontrolowanie przeciwległego brzegu i opanowanie obszaru umożliwiającego swobodne i bezpieczne rozmieszczenie sił szturmowych oraz części sił wsparcia. W tym czasie możliwe jest również odpieranie kontrataków przeciwnika i osłona sił na opanowanym obszarze przed ogniem środków wsparcia oraz zabezpieczenie przyczółka od strony skrzydeł.

Dezorganizowanie prowadzenia ognia przez pododdziały wsparcia bezpośredniego przeciwnika może być realizowane poprzez zadymianie i rażenie ich stanowisk ogniowych, połączone w sprzyjających warunkach z opanowywaniem tych rejonów przez siły szturmowe.

Artyleria lufowa i moździerze wykonują w tym etapie ognie ześrodkowane i zaporowe, a artyleria rakietowa jest gotowa do stawiania narzutowych pól minowych. Pododdziały przeciwpancerne mogą zostać użyte

do odparcia kontrataków przeciwnika oraz osłony skrzydeł sił walczących na przyczółku.

Realizacja zadań wsparcia ogniowego w głębi odbywa się, w miarę posiadanego zasięgu, przez artylerię znajdującą się na brzegu, skąd rozpoczęto forsowanie, a następnie przez pododdziały, które przeprawiły się i osiągnęły gotowość na przyczółku. Ciągłość i skuteczność wsparcia ogniowego uzależniona jest w tej sytuacji w znacznym stopniu od szybkiej przeprawy na opanowany brzeg najpierw pododdziałów rozpoznania technicznego, a następnie artylerii korzystającej głównie z przygotowanych przepraw mostowych[24].

Z taktycznego punktu widzenia potrzeba realizacji tego przedsięwzięcia nie zachodzi wcześniej niż po opanowaniu przyczółka przez wojska własne przynajmniej na głębokość 3-4 km.[25]

Istotny wpływ na realizację zadań przez artylerię wywiera także przyjęty sposób organizacji pokonywania określonej przeszkody wodnej.

Forsowanie przeszkody wodnej z marszu traktowane jest, również w innych armiach Sojuszu, jako podstawowy sposób realizacji tego przedsięwzięcia. Aby uprzedzić działania przeciwnika, a także szybko zdobyć mosty, przeprawy oraz odcinki dogodne do forsowania i przyczółki wysyłane mogą być oddziały wydzielone oraz taktyczny desant śmigłowcowy. W związku ze zdecentralizowanym działaniem sił w tym sposobie forsowania wymagane jest usamodzielnienie ich pod względem ogniowym. Dlatego też w zależności od sytuacji taktycznej, oddział wydzielony może być wzmocniony pododdziałem artylerii oraz przeciwpancernym. Na jego korzyść zadania mogą wykonywać również wyznaczone dywizjony artylerii samobieżnej.

Artyleria oddziału wydzielonego zadania ogniowe wykonuje po rozwinięciu się w ugrupowanie bojowe z marszu, w etapie podchodzenia wojsk do przeszkody wodnej. W celu jak najwcześniejszego osiągnięcia gotowości ogniowej przemieszcza się ją z przodu oddziału wydzielonego. Realizowane

---

[24] Dotyczy to artylerii wyposażonej w środki kalibru 152 mm i wyrzutnie rakietowe.

[25] Por. K. Czajka, *Wsparcie ogniowe obrony i forsowania przeszkód wodnych,* Artyleria w operacji i walce, Studia i materiały, nr 5/98, WSO im. gen. J. Bema, Toruń 1998, s. 190.

przez nią (po rozwinięciu) zadania ogniowe mają na celu rażenie pozycji obronnych lub organizujących obronę doraźną sił i środków ogniowych przeciwnika.

Podstawowym kryterium wyznaczającym w tych warunkach czas trwania wsparcia ogniowego jest skuteczny zasięg środków przeciwpancernych przeciwnika oraz tempo podejścia i forsowania oddziału wydzielonego.

Jeżeli oddział wydzielony forsuje przeszkodę wodną bezpośrednio za odchodzącym przeciwnikiem lub gdy obrona za przeszkodą wodną nie jest zorganizowana, a działalność ogniowa mało intensywna to wsparcie ogniowe może realizować wspólnie z czołgami tylko rozwinięta przy lustrze wody artyleria przeciwpancerna.

Zadania artylerii strzelającej ogniem pośrednim mogą być, w miarę potrzeb i zaistniałej sytuacji w obszarze forsowania, rozszerzone o zwalczanie środków OPL przeciwnika w korytarzach przelotu desantu śmigłowcowego, a także środków ogniowych oraz siły żywej w planowanych rejonach desantowania.

Forsowanie zawczasu przygotowane ma miejsce gdy pokonanie przeszkody poprzednim sposobem zakończyło się niepowodzeniem lub jest niemożliwe ze względu na silną, zawczasu zorganizowaną na przeciwległym brzegu obronę przeciwnika.

Zapewnienie niezbędnego do realizacji tego sposobu forsowania potencjału wsparcia ogniowego wymusza z reguły użycie wszystkich dostępnych środków ogniowych, w tym również szczebla nadrzędnego, a także czasowe zaangażowanie (o ile jest to możliwe) artylerii sił znajdujących się w styczności z przeciwnikiem lub w składzie sił odwodowych.

Ogólny układ i czas trwania etapów wsparcia zależeć będzie od ilości zaangażowanej artylerii i innych środków ogniowych oraz czasu potrzebnego na forsowanie, a także ugrupowania sił przeciwnika za przeszkodą wodną.

Nie ujmowane w rodzimej literaturze ***forsowanie wsteczne*** jest sposobem, który występować może przede wszystkim podczas działań opóźniających.

Sposób realizacji wsparcia ogniowego będzie podobny jak w działaniach opóźniających w trakcie przejścia na kolejną rubież opóźniania. W tych działaniach w trakcie pokonywania przeszkody należy przewidzieć większe zużycie amunicji dymnej wykorzystywanej do osłony sił na wodzie oraz dezorganizowania rozpoznania wzrokowego zbliżającego się przeciwnika. Aby zapewnić ciągłą możliwość realizacji zadań, artyleria (szczególnie wsparcia ogólnego), powinna zakończyć przegrupowanie za przeszkodę wodną zanim przeciwnik zbliży się do niej na odległość umożliwiającą skuteczne oddziaływanie na lustro wody i przygotowane przeprawy. Istotnym przedsięwzięciem stwarzającym lepsze warunki forsowania jest także blokowanie manewru jego pododdziałów przy użyciu amunicji minowej. Osłonę sił pokonujących rzekę mogą również realizować rozwinięte na przeciwległym brzegu pododdziały artylerii przeciwpancernej.

Czynnikiem decydującym o możliwości ciągłego działania artylerii sił pokonujących w ten sposób przeszkodę jest przede wszystkim właściwa organizacja systemu rozpoznania wzrokowego i realizacja manewru środków ogniowych.

1.6.2. Działanie podczas pokonywania zapór minowych

Użycie artylerii podczas tego typu działań ma miejsce głównie w natarciu, a jego celem jest zapewnienie osłony siłom przełamującym, których zadanie polega na wykonaniu przejść i rozgrodzeniu zapór minowych.

W tych warunkach głównymi zadaniami wsparcia ogniowego realizowanymi przez artylerię będą:

- dezorganizacja rozpoznania i oddziaływania ogniowego w rejonie pokonywania przeszkody;
- rażenie pododdziałów przeciwnika znajdujących się bezpośrednio za zaporami;
- wykonywanie zasłon dymnych osłaniających własne siły.

Zadania te wykonywane są w okresie ogniowego przygotowania ataku /OPA/, a także po rozpoczęciu ogniowego wsparcia ataku /OWA/.

Potrzeba zapewnienia skutecznej osłony siłom przełamującym wymusza precyzyjne planowanie użycia artylerii w tych warunkach. Jest to szczególnie ważne w sytuacji, gdy znaczny niedobór środków ogniowych uniemożliwia prowadzenie ciągłego wsparcia w czasie niezbędnym na wykonanie przejść w zaporach minowych[26] oraz ich pokonania przez siły szturmowe. W tej sytuacji należy dążyć do uzgodnionego łączenia efektów oddziaływania różnych środków strzelających z zakrytych stanowisk ogniowych, wykonujących zadania ogniem na wprost oraz stosujących amunicję dymną.

W niektórych przypadkach, uzasadnionych potrzebą osiągnięcia zaskoczenia, może nie być realizowane ogniowe przygotowanie ataku i w związku z tym działalność artylerii podczas pokonywania zapór minowych ograniczy się tylko do części zadań ogniowego wsparcia ataku. Ogranicza to znacznie czas na wykonanie przejść i wymusza potrzebę precyzyjnej koordynacji działań zapewniającej sprawną realizację zadań przez siły przełamujące.

Planowanie i sposób realizacji zadań przez artylerię podczas pokonywania zapór minowych w ogólnych zarysach jest zbieżny z obowiązującym w natarciu. Dlatego też jej działanie będzie zasadniczo skupione w dwóch obszarach:

a) pierwszym - obejmującym prawdopodobne rejony rozmieszczenia środków ogniowych mogących oddziaływać na siły przełamujące;
b) drugim - bezpośrednio przylegającym do rejonu wykonywania przejść w zaporach. Działanie w tym obszarze ma dezorganizować prowadzenie przez przeciwnika rozpoznania oraz skutecznego ognia na wprost.

---

[26] Minimalny czas wykonania przejść sposobem wybuchowym ładunkiem ŁWD i przetrałowanie ich czołgami torującymi podczas pokonywania pola minowego o szer.100 m wynosi od 13-16 min, jednak w przypadku szerszego pola i innego sposobu jest on znacznie dłuższy - na podstawie *Tymczasowych norm operacyjno - taktycznych oraz wybranych wskaźników dotyczących możliwości bojowych RSZ i wojsk*, Szt. Gen. WP, Warszawa 1990, s. 41.

Większość zadań będzie wykonywana w bezpośredniej bliskości wojsk przełamujących, co wymaga koordynacji ognia z manewrem wojsk oraz skutecznego prowadzenia rozpoznania wzrokowego.

Podczas pokonywania innych przeszkód, sposób użycia artylerii bazuje na rozwiązaniach stosowanych we wsparciu ogniowym podstawowych rodzajów działań, jednak powinien uwzględnić specyfikę warunków terenowych i atmosferycznych panujących w ich obszarze.

2. Użycie artylerii podczas działań w okrążeniu

Model prowadzenia działań zakładający ich ogniskowy charakter zmusza do innego spojrzenia na realizację zadań w warunkach oderwania lub odcięcia od głównego zgrupowania wojsk. Takie sytuacje mogą być nie tylko wynikiem niepomyślnego przebiegu walki, ale także zamierzonej decyzji, której podłożem będzie potrzeba utrzymania istotnych punktów lub obszarów. W związku z tym prowadzenie wsparcia ogniowego w tych warunkach może być sytuacją wcześniej zaplanowaną lub zdarzeniem niespodziewanym.

Użycie artylerii podczas działań w okrążeniu, w każdej zaistniałej sytuacji, powinno zapewnić realizację zadań w trakcie prowadzenia obrony oraz podczas przerywania okrążenia.[25] Prowadzenie obrony w tych warunkach wymusza bardziej scentralizowany, niż w innych działaniach, sposób użycia artylerii.

Sprawne użycie posiadanych sił i środków wymaga, aby do czasu wyjścia z okrążenia dowódca walczących w nim sił dowodził i kierował działaniami wszystkich pododdziałów artylerii, które się w nim znalazły, bez względu na poprzednie ich podporządkowanie. W związku z tym może określić poszczególnym pododdziałom nowe relacje dowodzenia i wsparcia ogniowego zapewniające skuteczne realizowanie zadań, a także dokonać ich przegrupowania. Pamiętać należy jednak, że posiadane możliwości rozpoznania, szczególnie wzrokowego, oraz ogólnie przyjęte zasady wyznaczania poszczególnych relacji ograniczają zakres możliwych wariantów ich stosowania, co nie oznacza, że dowódca nie może przewidzieć niestandardowych rozwiązań w tym obszarze.[26] Szczegółowy opis relacji

---

[25] Zob. *NATO Field Artillery* ..., tamże, s. 7- 16.

[26] Przykładowo jedną z nich jest wyznaczanie do pododdziału (oddziału) walczącego tylko jednego pododdziału artylerii realizującego wsparcie bezpośrednie /DS/. Pozostała artyleria przewidziana do wsparcia działań tego pododdziału (oddziału) wojsk walczących może jedynie wzmacniać /R/ dywizjon przewidziany do wsparcia bezpośredniego – por. *NATO Field Artillery* ..., tamże, s.2-2 i n. oraz *Tactics, Techniques, and Procedures for Corps Artillery, Division Artillery, and Field Artillery Brigade Operations, FM 3-09.22*, Washington DC 2001, s. 6A-3 i n.

dowodzenia i wsparcia oraz wynikające z nich uprawnienia i obowiązki prezentuje załącznik 1.

W trakcie planowania użycia artylerii, prowadzonego według ogólnych reguł, jednak zwykle w bardzo ograniczonym czasie, najważniejszymi problemami do rozwiązania jest właściwie rozdysponowanie posiadanych sił i środków oraz koordynacja wsparcia ogniowego, zapewniająca skuteczne realizowanie zadań i bezpieczeństwo wojsk własnych znajdujących się wewnątrz pierścienia oraz rozmieszczonych poza nim.

Podstawowym determinantem decydującym o sposobie planowania i organizacji systemu ognia oraz sprawnego manewru artylerii są warunki terenowe. Ich prawidłowa analiza może w znacznym stopniu wpływać na możliwość skuteczniejszego realizowania zadań oraz decydować o zachowaniu żywotności artylerii i zapewnieniu wsparcia ogniowego walki prowadzonej w okrążeniu przez możliwie najdłuższy czas.

Siły artylerii, które zamierza się użyć podczas walki w okrążeniu lub zagrożone taką sytuacją powinny być przygotowane już w etapie planowania do prowadzenia ognia w warunkach obrony okrężnej i wykonywania częstych przesunięć w celu odparcia ataku przeciwnika z dowolnego kierunku. Takie postępowanie ułatwia skuteczne kierowanie ich manewrem i zajmowaniem stanowisk ogniowych, wybieranych z reguły w środku okrążonego obszaru w pobliżu wojsk walczących oraz umożliwia sprawniejsze kierowanie ognia artylerii na zagrożone kierunki.

W przypadku posiadania odpowiedniej ilości środków ogniowych, część z nich może być wyznaczona do zwalczania celów ogniem na wprost.

W realizacji zadań, po dokonaniu stosownych uzgodnień i zapewnieniu warunków do kierowania ogniem (szczególnie w zakresie rozpoznania i łączności), może uczestniczyć również w miarę posiadanego zasięgu artyleria znajdująca się poza pierścieniem okrążenia. Artyleria to powinna także, jeżeli jest to możliwe, wspomagać siły okrążone w zwalczaniu artylerii.

Ponieważ wojska znajdujące się w okrążeniu prowadzą działania przeciwko przeważającym siłom przeciwnika, zakres zadań wsparcia ogniowego przewidzianych do realizacji przez artylerię będzie z reguły znacznie większy niż w innych warunkach, a możliwości ich wykonania mniejsze i ograniczone ilością dysponowanych środków ogniowych oraz amunicji. W związku z tym szczegółowo sprawdza się i racjonuje zużycie amunicji artyleryjskiej oraz innych środków bojowych. W tej sytuacji należy się skupić głównie na realizacji zadań w obszarze działań bezpośrednich wojsk walczących chyba, że posiadane możliwości rozpoznania umożliwiają precyzyjne wykonywanie innych zadań w głębi służących przede wszystkim ochronie własnych sił przed oddziaływaniem ogniowym przeciwnika.

Uzupełnianie środków bojowych w okrążeniu może odbywać się wszelkimi dostępnymi sposobami, dlatego też pododdziały logistyczne znajdujące się w strukturze artylerii powinny być przygotowane do przyjęcia amunicji dostarczanej drogą powietrzną.

Istotnym problemem w tych warunkach jest również zapewnienie ochrony ugrupowania artylerii przed oddziaływaniem sił przeciwnika przenikających przez pierścień okrążenia, co wymaga wzmocnienia ubezpieczenia oraz przygotowania wszystkich pododdziałów ogniowych do strzelania na wprost i ogniem półpośrednim.

Kolejnym trudnym, a zarazem ważnym etapem użycia artylerii jest wyjście z okrążenia, które może być osiągnięte dwoma sposobami: poprzez dokonanie wyłomu w kierunku własnych sił lub uderzenie w celu połączenia z odciętymi wojskami[27]. Artyleria musi w tym okresie zrealizować szereg zadań, ważnych dla osiągnięcia zamierzonego celu. Jednocześnie oba przedstawione sposoby wyjścia z okrążenia wymuszają zupełnie odmienne jej działanie.

W pierwszym z nich realizuje ona wsparcie ogniowe natarcia części sił okrążonych, osłania ich przegrupowanie oraz wzbrania przeciwnikowi przełamanie osłabionej w tym czasie obrony.

---

[27] Por. *NATO Field Artillery* ..., tamże, s. 7- 16.

Natomiast w drugim może wspomagać i osłaniać działania wojsk dążących do połączenia z tymi siłami.

Na podstawie analizy prac naukowych zajmujących się tą problematyką oraz dostępnej literatury przedmiotu[28] można stwierdzić, że w trakcie planowania użycia artylerii w tych warunkach szczegółowego rozpatrzenia wymaga kilka problemów, do których należą:

a) podczas zamierzonego uderzenia sił okrążonych:
   - skryte przegrupowanie artylerii znajdującej się w okrążeniu umożliwiające skuteczne wsparcie zgrupowania uderzeniowego;
   - zapewnienie wsparcia wszystkim elementom sił wychodzących z okrążenia, a w szczególności zgrupowaniu uderzeniowemu i oddziałom osłony;
   - potrzeba centralizacji użycia dysponowanej artylerii;
   - możliwość ograniczenia okresów /etapów/ prowadzenia wsparcia w celu uzyskania efektu zaskoczenia;
   - włączenie w skład sił osłony posiadanej artylerii przeciwpancernej;

b) przy działaniu na połączenie sił znajdujących się poza pierścieniem okrążenia:
   - udział w osłonie sił uderzających przed środkami ogniowymi przeciwnika;
   - wzmocnienie osłony skrzydeł wojsk dążących do połączenia;
   - wiązanie i dezorganizowanie ogniem działania sił przeciwnika poza sferą uderzenia.

W obu przypadkach bardzo istotnym problemem jest właściwa koordynacja działalności środków ogniowych znajdujących się po przeciwnych stronach sił przeciwnika tworzących pierścień okrążający. Ma to ułatwić wykonanie zadań sił dążących do połączenia oraz zapewnić izolację rejonu działań i bezpieczeństwo wojsk przed wzajemnym oddziaływaniem własnej

---

[28] Problematykę tą porusza J. Marchel w rozprawie doktorskiej pt. *Działanie artylerii podczas wyjścia dywizji z okrążenia*, AON, Warszawa 1993 oraz *Regulaminie działań taktycznych artylerii Wojsk Lądowych*, cz. I, Sztab. Gen., Warszawa 1996.

artylerii w trakcie przełamywania pierścienia okrążenia. Właściwa koordynacja wsparcia ogniowego pozwala również na jednoznaczne rozdzielenie stref odpowiedzialności ogniowej poszczególnych zgrupowań prowadzących działania.

Głównymi środkami koordynacji wsparcia ogniowego stosowanymi w tych warunkach będą:

- linia koordynacji wsparcia ogniowego /FSCL/;
- linia bezpieczeństwa wsparcia ogniowego /FSSL/;
- linia ograniczenia ognia /RFL/;
- obszar ograniczonego prowadzenia ognia /RFA/[29];
- obszar koordynacji przestrzeni powietrznej /ACA/[30].

Linia koordynacji wsparcia ogniowego /FSCL/ może zostać rozmieszczona w pobliżu wojsk znajdujących się w okrążeniu w sytuacji, gdy obszar okrążenia znajduje w znacznej odległości od przedniej linii wojsk własnych /FLOT/, a przełożony wcześniej planował takie działania i zamierza swoimi siłami wykonać uderzenie w celu połączenia z odciętymi wojskami. Może ona być również zastosowana, jeżeli w okrążeniu znajdą się siły wojsk własnych odpowiadające przynajmniej brygadzie. W szczególnych przypadkach, głównie użycia sił powietrzno-desantowych lub podobnych, mogą to być także siły wielkości batalionu.[31] Sytuację, w której wyznacza się tą linię ilustruje rysunek 8.

---

[29] Ang. Restrictive Fire Area.
[30] Ang. Airspace Coordination Area.
[31] Por. *NATO Field Artillery* ..., tamże, s. 2- 6.

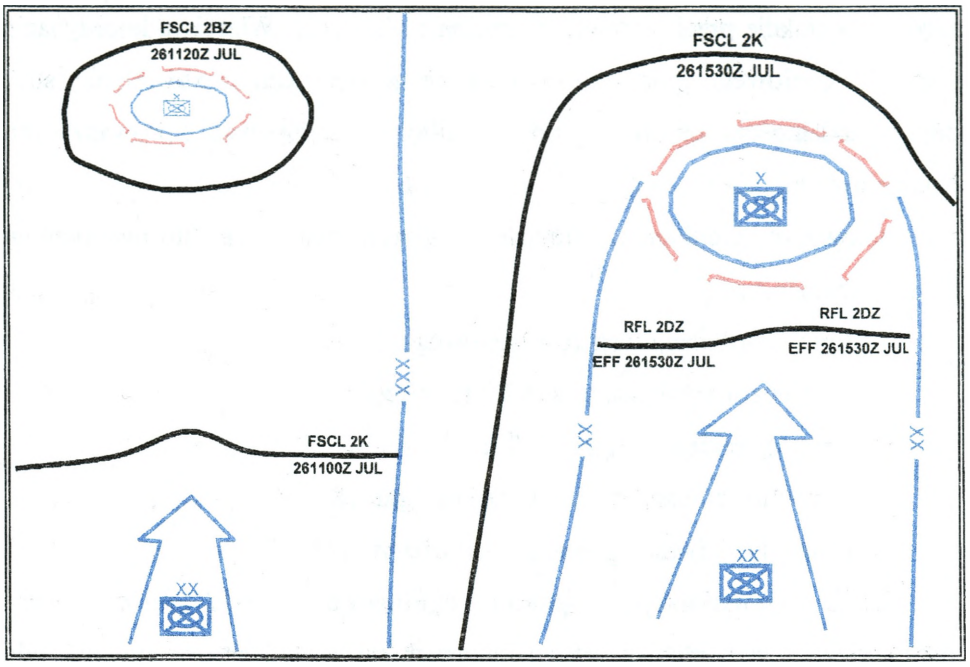

Rys. 8. Sposób wyznaczania linii koordynacji wsparcia ogniowego oraz linii ograniczenia ognia

Kolejnym środkiem stosowanym podczas koordynacji wsparcia ogniowego w okrążeniu jest **linia bezpieczeństwa wsparcia ogniowego** /FSSL/, która w tych warunkach może otaczać dookoła jednostki działające w określonym obszarze. Jej wyznaczenie ma przyspieszyć wykonywanie zadań ogniowych, szczególnie przez środki przełożonego znajdujące się poza pierścieniem okrążenia, bez ich opóźniania spowodowanego niepotrzebną koordynacją oraz gwarantować, że żaden cel poniżej niej nie będzie rażony bez uzgodnienia z dowódcą wojsk walczących wewnątrz.[32]

Oddalenie tej linii od wojsk walczących w okrążeniu zależy z zasady od wymagań tego dowódcy, który ją ustala, jednak powinna ona przebiegać, w miarę możliwości najbliżej przedniej linii wojsk własnych /FLOT/[33], wzdłuż łatwych do zidentyfikowania obiektów terenowych (elementów rzeźby terenu). Przykładowy sposób jej wyznaczania prezentuje rysunek 9.

---

[32] Por. tamże, s. 2- 6.

[33] Tactics, Techniques, and Procedures for Corps Artillery, Division Artillery, and Field Artillery Brigade Operations, tamże, s. 6-35.

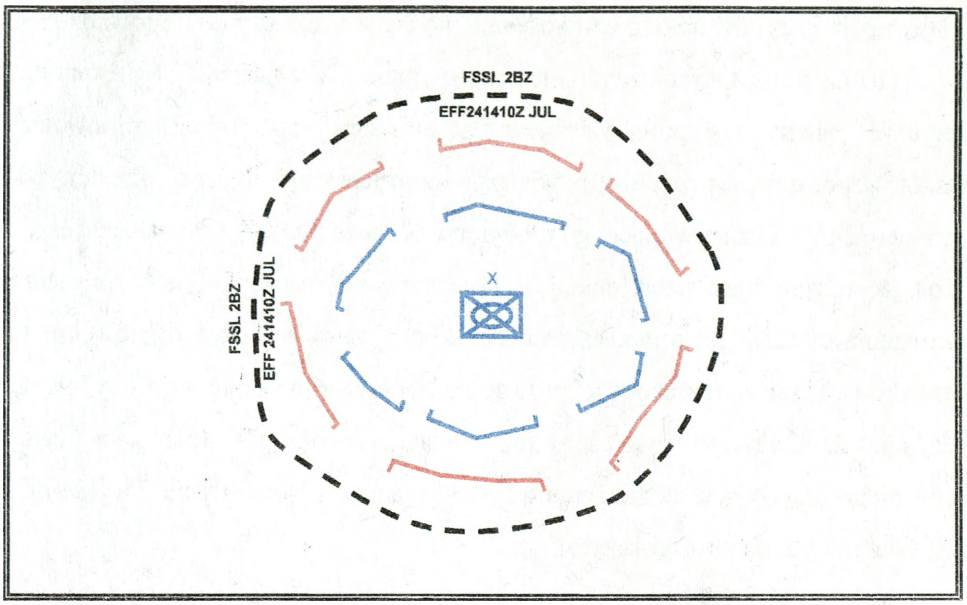

Rys. 9. Przykład wyznaczania linii bezpieczeństwa wsparcia ogniowego

Ze względu na przeznaczenie, którym jest zapewnienie szeroko pojętego bezpieczeństwo własnych sił pozostałe środki używane do koordynacji wsparcia ogniowego w okrążeniu stanowią jednolitą grupę. Jednym z nich, stosowanym głównie podczas wyjścia z okrążenia, jest **linia ograniczenia ognia** /RFL/ ustalona między zbliżającymi się siłami własnymi lub w przypadku, gdy jedna z nich porusza się w stronę pozycji innej. Wyznaczenie tej linii powoduje zakaz prowadzenia wszystkich ogni albo oddziaływania ich skutków poprzez nią bez koordynacji z dowództwem sił, które ją wyznaczyły. W przypadku wykonywania uderzenia w celu połączenia z odciętymi wojskami umieszcza się ją zwykle bliżej sił pozostających w zajmowanych pozycjach. Linia ta powinna być z reguły wyznaczana w łatwym do zidentyfikowania terenie. Sposób jej rozmieszczenia został przedstawiony na rysunku 8.

Innym środkiem koordynacji z przedstawionej grupy, mającym zastosowanie podczas działań w okrążeniu, jest **obszar ograniczonego prowadzenia ognia** /RFA/. Może być wyznaczony wzdłuż planowanych głównych dróg manewru oraz dookoła zajmowanych miejsc rozlokowania wojsk własnych. Pozwala to na uniknięcie poważnych zniszczeń obiektów,

które mogą decydować o możliwościach wyjścia z okrążenia i prowadzenia dalszych działań. Ograniczenia stworzone przez wyznaczenie RFA mogą dotyczyć pewnych typów uzbrojenia i amunicji /np. zakaz minowania narzutowego, użycia przez siły powietrzne uzbrojenia lub bomb o określonych parametrach/.[34] Ustanawiające go dowództwo może znieść ten zakaz, jeżeli uzna, że użycie tego uzbrojenia jest konieczne np. w wypadku obrony lub zagrożenia atakiem przeciwnika. Podczas koordynacji wsparcia ogniowego w okrążeniu obszar ograniczonego prowadzenia ognia może być ustalony przez każdego dowódcę w granicach jego własnego obszaru (pasa) w celu zabezpieczenia wyjścia z okrążenia lub w obszarze sił okrążonych. Zwykle nie jest ustalany poniżej szczebla batalionu.[35]

Kolejnym środkiem, który może zostać zastosowany do koordynacji wsparcia ogniowego jest **obszar koordynacji przestrzeni powietrznej** (ACA). Może on być użyty tylko w sytuacjach, gdy do wsparcia działań będzie wyznaczony wysiłek lotnictwa wsparcia bezpośredniego. Celem wyznaczania tych obszarów w okrążeniu jest stworzenie bezpiecznych warunków działania lotnictwa wsparcia bezpośredniego w trakcie wspólnych uderzeń z naziemnymi środkami ogniowymi kontynuującymi wsparcie wojsk walczących.[36] Obszary ustalane w tych warunkach mają charakter doraźny ponieważ z reguły będą stosowane w sytuacjach, kiedy czas potrzebny na koordynację jest ograniczony i nie istnieje możliwość przekazania informacji o nich szerzej niż tylko stronom zainteresowanym. Doraźne obszary koordynacji przestrzeni powietrznej mogą być wyznaczane przez batalion albo wyższe dowództwo, jednak ich wielkość każdorazowo musi zostać uzgodniona z oficerem łącznikowym lotnictwa. Z reguły czas, na który zostają wyznaczone obejmuje wykonanie zadania oraz powrót lotnictwa z rejonu wykonywanego uderzenia.[37] Obszary tego typu nie

---

[34] Por. Clearing indirect fires in the rear (w:) *Rear operations, Lessons Learned (General) Newsletter No. 1-87, Call Bulletin*, Fort Leavenworth 1987, s. 3.
[35] *Control of Aircraft and Missiles*, US Marine Corps, Washington DC 1998, s. B-8.
[36] *Control of Aircraft and Missiles*, tamże, s. B-9.
[37] Por. *TTP for Fire Support for Brigade Operations (Heavy), FM 6-20-40*, Washington DC 1990, s. E-5.

nanosi się na mapach, schematach lub oleatach.[38] Jego granice określa się, w zależności od okoliczności, współrzędnymi, poprzez wyznaczenie kwadratu lub wycinka terenu w którym się znajduje, a także wysokości minimalnej i maksymalnej lotu podanymi w stopach.[39]

W procesie koordynacji wsparcia ogniowego należy jednak pamiętać, że główne jego ramy wyznaczają granice obszarów działania, a środki w nim użyte mają ułatwić wykonanie zadań i zabezpieczyć wojska walczące, nie doprowadzając jednocześnie, poprzez nadmierne ich nagromadzenie, do niejasnych sytuacji i ogólnego chaosu.

Przedstawione sposoby realizacji i koordynacji użycia artylerii szczególnie w etapie wyjścia z okrążenia mogą zostać uzupełnione ogólnymi rozwiązaniami stosowanymi podczas prowadzenia wsparcia ogniowego w natarciu i działaniach na połączenie.

---

[38] *Joint Fire Support, Joint Pub 3-09*, Joint Chief of Staff, Washington DC 1988, s. A-8.
[39] *NATO Field Artillery ...*, tamże, s. 2- 5.

3. Użycie artylerii w działaniach aeromobilnych, powietrzno-desantowych i morsko-desantowych

Współczesne działania wojenne obejmują całe środowisko prowadzenia walki: ziemię, powietrze, wodę, a nawet i kosmos. Trudno już dzisiaj wyobrazić sobie rozpatrywanie konfliktu wojennego bez poszczególnych ich komponentów. Oczywiście różne może być ich znaczenie w danej operacji obronnej, zaczepnej, czy też podczas działań opóźniających. Możliwość wykorzystania tych obszarów prowadzenia działań wpływa jednak bezpośrednio lub pośrednio na realizację zakładanych celów operacji. Bezapelacyjnie, zdolność przemieszczania wojsk drogą powietrzną i morską wpływa na szybkość oraz elastyczność prowadzonego konfliktu zbrojnego i uważana jest za ważny czynnik opracowywanych planów operacji. Takie użycie wojsk daje dowódcy możliwość wykorzystania elementu zaskoczenia i wykorzystania słabości przeciwnika poprzez wyznaczenie odpowiedniego rodzaju i wielkości sił w korzystnym dla niego miejscu i czasie. Działania aeromobilne, powietrzno-desantowe oraz morsko-desantowe predysponowane są do wiązania działań przeciwnika i prowadzeniu działań głębokich. Podobnie jak wcześniej przedstawione działania w etapach przejściowych, wymagają odpowiedniego wsparcia ogniowego. Artyleria uczestniczy w tych działaniach, choć jej udział jest ograniczony ze względu na rodzaj i cel prowadzonych działań, a głównie możliwością ich wsparcia. Trudności w ich realizacji dotyczą również etapu planowania w tym przedsięwzięć koordynacyjnych, które z jednej strony przyspieszą wykonanie ognia, z drugiej zaś nie spowodują rażenia własnych wojsk. Należy zauważyć, że te problemy będą dotyczyć planowania użycia środków ogniowych różnych rodzajów sił zbrojnych, które będą uczestniczyć w tego typu działaniach (operacjach połączonych).

3.1. Działania aeromobilne

Działania aeromobilne (*airmobile operations*) są działaniami, w których wojska i ich wyposażenie przemieszcza się drogą powietrzną nad polem walki w celu prowadzenia walki lądowej. Wojska aeromobilne z zasady działają w połączeniu z innymi wojskami lądowymi, choć mogą wykonywać również działania samodzielnie. Działania aeromobilne mogą być prowadzone we wszystkich rodzajach działań bojowych WL i są realizowane w celu przyspieszenia realizacji zadań, jakie stoją przed siłami głównymi. Do głównych zadań można zaliczyć:

1. **W działaniach zaczepnych**:
   - opanowanie i utrzymanie kluczowych obiektów terenowych (przełęczy, wąwozów, mostów, przepraw i itp.);
   - omijanie różnego rodzaju przeszkód (lasy, góry, silnie bronione pozycje obronne itp.);
   - niszczenie ważnych obiektów w ugrupowaniu przeciwnika poprzez prowadzenie rajdów;
   - osłonę rubieży wejścia do walki zgrupowań uderzeniowych;
2. **W działaniach obronnych**:
   - zamykanie wyłomów powstałych w obronie na skutek uderzeń przeciwnika;
   - osłonę luk i otwartych skrzydeł w ugrupowaniu wojsk własnych;
   - walkę z przeciwnikiem na wysuniętych rubieżach w celu utrzymania kluczowych obiektów;
   - rajdy w ugrupowanie przeciwnika w celu zwalczania ważnych celów i dezorganizacji jego uderzenia;
3. **W działaniach opóźniających**:
   - rozpoznanie przeciwnika i dostarczenia informacji o jego sile i drogach podejścia;
   - osłonę odejścia sił opóźniających;
4. **We wszystkich rodzajach działań bojowych:**

- zwalczanie desantów i innych sił przeciwnika, prowadzących działania w głębi ugrupowania wojsk własnych;
- wzmocnienie okrążonych sił;
- wprowadzenie w błąd przeciwnika działaniami pozornymi (mylącymi).

Do prowadzenia tego typu zadań w największym stopniu przygotowane są pododdziały kawalerii powietrznej oraz desantowoszturmowe. Mogą być również prowadzone przez doraźnie tworzone elementy ugrupowania bojowego w skład, których wchodzą pododdziały wojsk zmechanizowanych i śmigłowce WL. W Wojsku Polskim do tego typu zadań predysponowana jest brygada kawalerii powietrznej oraz desantowoszturmowa.

Działania aeromobilne planowane są w odwrotnej kolejności do ich wykonania. Koordynator wsparcia ogniowego w celu skutecznego wsparcia tych działań powinien uczestniczyć w ich planowaniu. Uszczegółowione planowanie i koordynacja użycia środków wsparcia ogniowego, a w konsekwencji zdecydowana realizacja i szybkie zajęcie stanowisk ogniowych są podstawą do wykonania zadania. Przykładowe przedsięwzięcia wsparcia ogniowego planowane na rzecz wojsk aeromobilnych przedstawiono w załączniku 3.

W wyniku planowania powinno powstać pięć planów, które są powiązane z planem działania wojsk na lądzie:

1. ***Plan działania po wylądowaniu,*** którego celem jest wprowadzenie w życie planu działania, który może obejmować prowadzenie natarcia lub obrony. Następuje to po całkowitym rozwinięciu sił aeromobilnych i umocnieniu się w strefie lądowania lub ich przegrupowaniu (jeśli to konieczne). Działania wojsk w tym etapie powinny być wspierane ogniem artylerii danego szczebla dowodzenia na maksymalny zasięg. Jeśli strefa lądowania jest poza zasięgiem ognia artylerii, siły i środki wsparcia ogniowego powinny wylądować natychmiast po zabezpieczeniu miejsc lądowania oraz gdy środki przerzutu są już dostępne. W takim przypadku zadania wsparcia artyleryjskiego mogą

przejąć środki bezpośredniego wsparcia lotniczego. Zasadniczym problemem wsparcia ogniowego podczas opracowania tego planu jest przydział i uzupełnianie amunicji. Uzupełnienie podstawowej amunicji musi być spriorytetyzowane i zsynchronizowane z planem działania. Zasadniczym środkiem transportu zaopatrzenia (w tym i amunicji) w początkowym okresie działań będą śmigłowce (samoloty).

2. ***Plan lądowania,*** który obejmuje czas, miejsce i kolejność lądowania zgrupowania aeromobilnego w strefie lądowania. Celowym jest planowanie zasadniczych i zapasowych stref lądowania. Może się okazać pożądane rozpoczęcie przerzutu wojsk bez wsparcia ogniowego w celu osiągnięcia efektu zaskoczenia taktycznego. Jednakże powinny być planowane ognie do każdej strefy lądowania na zasięg artylerii, które będą wykonywane na wezwanie wojsk lądujących (gdy zajdzie taka potrzeba). W sytuacji, kiedy strefy lądowania są poza zasięgiem artylerii oraz dopóki artyleria i moździerze nie wylądują i nie zajmą stanowisk ogniowych, wojska aeromobilne wspierane są przez śmigłowce bojowe oraz lotnictwo w ramach bezpośredniego wsparcia lotniczego. Plan ognia powinien zawierać ognie do planu maskowania oraz do zasadniczych i zapasowych stref lądowania. Podczas planowania ognia adekwatnie do planu lądowania, koordynator wsparcia ogniowego uwzględnia czasy lotów. Głównym wyznacznikiem, do którego są wykonywane ognie jest czas, kiedy pierwsze śmigłowce (samoloty) pierwszego przerzutu znajdą się w strefie lądowania i przyjmuje się go jako godzinę H. Czasy powinny być obliczone na całej długości drogi przelotu, od punktu startowego do punktu zrzutu (RP[40]) poprzez punkty kontrolne, o których przekroczeniu meldują dowódcy poszczególnych szyków śmigłowców (samolotów). Analiza czasów lotu oraz wyznaczenie

[40] Release Point – w transporcie lotniczym, punkt na ziemi, nad którym dokonywany jest zrzut pierwszego spadochroniarza lub elementu ładunku, *Słownik terminów i definicji NATO, APP-6(U)*, Warszawa 1998, s.262.

obszarów koordynacji przestrzeni powietrznej powinno pozwolić na skuteczne użycie ognia bez niepotrzebnego ryzyka dla bezpieczeństwa lotu. Ognie przenoszone są w głąb wraz z przelotem szyków śmigłowców. Przekroczenie punktu zrzutu jest sygnałem do przeniesienia ognia artylerii i uderzeń środków bezpośredniego wsparcia lotniczego, które powinno się zakończyć około 15 sekund przed lądowaniem. Plan powinien również pozwolić na rażenie celów nieplanowych i pozycji przeciwnika, które zagrażają siłom własnym. Można to osiągnąć dzięki wyznaczeniu sił i środków ogniowych oraz obserwatorów, którzy będą wykonywać te zadania ogniowe i posiadać uprawnienia do wywołania ogni w każdym okresie realizacji planu. Wszyscy wykonawcy powinni pracować w jednej sieci łączności. Wykonanie zadań ogniowych w ramach umacniania się sił w strefie lądowania jest podobne do zadań realizowanych w obronie. Wysunięci obserwatorzy po przybyciu do strefy lądowania powinni być przygotowani do kierowania i wezwania środków bezpośredniego wsparcia lotniczego, śmigłowców bojowych i artylerii.

3. ***Plan przerzutu powietrznego***, którego celem jest zaplanowanie i dostarczenie wojsk desantowych, uzbrojenia i zaopatrzenia z strefy załadowania do strefy lądowania. Plan zawiera instrukcje koordynujące dotyczące dróg przelotu, punktów kontrolnych, prędkości, wysokości, ugrupowania, działania podczas lotu i na wypadek zestrzelenia śmigłowca (samolotu). Główne zadania wsparcia ogniowego do tego planu to:
   - planowanie ognia w celu wsparcia działań wojsk podczas załadowania i lądowania w strefach zasadniczych i zapasowych;
   - planowanie ognia wzdłuż dróg przelotu w celu obezwładnienia znanych i przewidywanych pozycji obrony przeciwlotniczej przeciwnika. Jednak ognie te nie powinny przeszkadzać pilotowi w obserwacji;

- użycie bezpośredniego wsparcia lotniczego i śmigłowców uderzeniowych, które ze względu na swój zasięg działania mogą razić cele wzdłuż dróg przelotu i w strefie lądowania;
- planowanie ognia na żądanie dla zapewnienia szybszej reakcji ogniowej;
- wyznaczenie metody kierowania wsparciem ogniowym. Wyróżnia się kierowanie formalne[41], kierowanie elektroniczne[42] i na żądanie lub połączenie tych trzech, w zależności od sytuacji. Podczas kierowania formalnego, rozpoczęcie i przerywanie prowadzenia ognia jest wykonywane ściśle z zaplanowanym czasem, podczas zaś kierowania elektronicznego według linii fazowych, punktów kontroli powietrznej i innych przedsięwzięć koordynacyjnych;
- planowanie rozmieszczenia wysuniętych obserwatorów z odpowiednimi uprawnieniami do wywołania ognia. Przemieszczanie wysuniętych obserwatorów powinno zapewnić wcześniejsze ich rozmieszczenie w strefie lądowania. Obserwatorzy powietrzni dostarczają dodatkowych informacji i powinni być bezpośrednio związani z wysuniętymi obserwatorami, którzy towarzyszą wojskom walczącym.

4. ***Plan załadunku*** oparty jest na planie przerzutu. Celem jego jest zapewnienie załadowania się do wyznaczonych śmigłowców (samolotów) przerzucanych wojsk, uzbrojenia i zaopatrzenia. Szczególnie ważnym elementem planu jest rozdzielenie zasadniczego uzbrojenia i wyposażenia (w tym i środków artyleryjskich, szczególnie moździerzy i środków przeciwpancernych) pomiędzy środki przewozowe.

---

[41] Procedural control – metoda kierowania, która opiera się na uprzednio uzgodnionych i obwieszczonych rozkazach i procedurach, *Słownik terminów* ..., tamże, s.244.

[42] Positive control – w kierowaniu ruchem powietrznym, metoda regulująca wszystkie zidentyfikowane loty w obrębie wyznaczonej przestrzeni powietrznej, prowadzona za pomocą środków elektronicznych przez odpowiedzialny za nią odpowiednio uprawniony oddział kontroli ruchu powietrznego, Tamże s.239.

5. ***Plan ześrodkowania*** zawiera schemat nadejścia wojsk, uzbrojenia i zaopatrzenia do ich odpowiednich stref załadunku. Koordynator wsparcia ogniowego odpowiada za osłonę zasadniczych i zapasowych stref załadunku, przybywających i odlatujących wojsk oraz śmigłowców (samolotów) od ognia artylerii przeciwnika.

Po sporządzeniu wyżej wymienionych planów dowódca ugrupowania aeromobilnego i jego sztab (wraz z koordynatorem wsparcia ogniowego) przeprowadzają odprawę zadaniową sił powietrznych. Na odprawie tej koordynator wsparcia ogniowego wojsk aeromobilnych przedstawia koncepcję udziału sił i środków wsparcia ogniowego w tych działaniach. Główne punkty koncepcji zawarte są w załączniku 4. Należy jednak zauważyć, że możliwości wsparcia ogniowego przez artylerią będą zależały od odległości prowadzonych działań przez pododdziały aeromobilne. Jeśli będą one rozmieszczone w pobliżu wojsk zmechanizowanych i pancernych, w których organicznie występują jednostki artylerii, mogą one wtedy liczyć na ich wsparcie wyznaczonym wysiłkiem ogniowym. W takim przypadku dowódca powinien oddelegować oficera łącznikowego z jednostki artylerii, który mógłby doradzać wykonanie zadań ogniowych i przyspieszyć ich realizację. Działania na większe odległości tzn. poza zasięgiem ognia artylerii, będą mogły być wsparte jedynie poprzez organiczne środki ogniowe wojsk aeromobilnych.

3.2. Działania powietrzno-desantowe

Działania powietrzno-desantowe (*airborne operations*) są połączonym działaniem obejmującym zrzut lub lądowanie z powietrza i rozmieszczenie sił lądowych w obszarze celu. Możemy wyróżnić trzy podstawowe rodzaje działań powietrzno-desantowych:

- ***opanowanie i utrzymanie obiektów*** do czasu zanim wojska zostaną wzmocnione lub zastąpione przez inne;
- ***izolacja rejonu,*** która ma na celu zapobieganie lub powstrzymywanie działań przeciwnika w określonym rejonie. Szczególnie odpowiednim

terenem do tego typu działania jest teren silnie zalesiony, pagórkowaty lub z dużą liczbą rzek i innych przeszkód;

- ***rajdy powietrzne,*** prowadzone w celu zniszczenia urządzeń i stanowisk przeciwnika, pojmania ludzi, nękania jego stanu osobowego lub zerwania jego działań.

Wojska powietrznodesantowe są odpowiednio wyposażone i przygotowane do wykonania tego typu działań. Siły lądowe WP nie posiadają obecnie tego rodzaju wojsk, natomiast niektóre powyższe zadania może wykonywać brygada desantowo-szturmowa. Typologia działań powietrznodesantowych jest odmienna: w strukturze prowadzenia działań bojowych w siłach lądowych WP, są one formą działań aeromobilnych, zaś wg poglądów NATO traktowane są jako oddzielny rodzaj działań szczególnych (patrz tabela 1). Choć typologia jest inna, to zadania i główne założenia prowadzenia działań powietrznodesantowych są takie same.

Wojska powietrzno-desantowe mogą być użyte do:

1. Zbierania informacji na terytorium kontrolowanym przez przeciwnika;
2. Prowadzenia rajdów na stanowiska dowodzenia, stanowiska ogniowe środków wsparcia ogniowego, linie komunikacyjne, obiekty administracyjne i logistyczne;
3. Opanowania i utrzymania ważnego terenu do czasu połączenia się z wojskami własnymi;
4. Wzmacniania okrążonych sił własnych;
5. Wykonywanie uderzeń na tyły pozycji przeciwnika lub do odcinania jego odwodów w połączeniu z działaniami zaczepnymi innych wojsk lądowych;
6. Osłony skrzydeł lub prawdopodobnych kierunków podejścia przeciwnika;
7. Tworzenie psychozy strachu na tyłach przeciwnika.

Planowanie działań powietrzno-desantowych w swej strukturze jest podobne do planowania działań aeromobilnych. Również w tych działaniach

opracowuje się pięć podstawowych planów (identycznych jak w działaniach poprzednich), które powstają w odwrotnej kolejności ich wykonania. Różnice w planach mogą jedynie dotyczyć możliwości ich wsparcia przez siły i środki wsparcia ogniowego oraz zadań wykonywanych przez wojska powietrzno-desantowe. Przed lądowaniem, wsparcie ogniowe będzie realizowane jedynie przez środki bezpośredniego wsparcia lotniczego lub środki lufowe marynarki wojennej (podczas operacji połączonych) i będzie kierowane z powietrznego stanowiska dowodzenia. Kierowanie to będzie trwało do momentu, gdy koordynator wsparcia ogniowego znajdzie się na lądzie w gotowości do prowadzenia wsparcia sił desantowych. Początkowo, koordynator wsparcia ogniowego skupia się na realizacji zadań wsparcia bezpośredniego, podczas gdy zespół wsparcia ogniowego już koncentruje się na planowaniu ognia do obiektów przeciwnika w głębi. W miarę zajmowania rejonu desantowania, siły powietrzno-desantowe stopniowo przejmują całkowitą odpowiedzialność prowadzenia działań oraz ich wsparcia. Plan działania po zajęciu rejonu desantowania obejmuje działanie wojsk desantowych oraz środków wsparcia ogniowego. Plan ognia powinien dotyczyć: obezwładnienia oporu przeciwnika w bezpośredniej styczności oraz blokowania dróg jego podejścia do strefy zrzutu. Początkowo, rozpoznanie rejonu desantowania jest realizowane przez siły i środki szczebla strategicznego szczególnie poprzez fotografowanie powietrzne i bezpilotowe środki lotnicze dalekiego zasięgu oraz obserwatorów powietrznych. Rozpoznanie radiolokacyjne, bezpilotowe środki lotnicze małego zasięgu i wysunięci obserwatorzy są zasadniczymi elementami rozpoznania celów podczas kolejnych okresów działań wojsk powietrznodesantowych.

Podczas tego rodzaju działań mogą występować trudności w utrzymywaniu łączności z siłami głównymi. Dlatego też zasadniczym kierunkiem łączności będzie łączności radiowa AM (na falach krótkich) oraz satelitarna (nie wykorzystywana jednak przez artylerię). Podstawową siecią porozumiewania się wewnątrz sił powietrzno-desantowych będzie łączność radiowa UKF oraz za pomocą sygnałów wzrokowych i łączników.

3.3. Działania morsko-desantowe

Działania morsko-desantowe (*amphibious operations*) prowadzone są z morza przez siły marynarki wojennej oraz wojsk lądowych, które są załadowane na okrętach lub innych statkach i desantują się na zajmowany przez przeciwnika brzeg morski. W Wojsku Polskim nie istnieją wyspecjalizowane wojska do desantowania morskiego, dlatego też tego typu działania nie są odzwierciedlone w naszych regulaminach oraz innych publikacjach. Niemniej jednak podrozdział ten należy traktować jako materiał poznawczy i możliwy do wykorzystania przez jednostki wojsk lądowych naszej armii, które w przyszłości mogą uczestniczyć w sojuszniczych operacjach morsko-desantowych.

Działania desantowe łączą w sobie faktycznie działania wszystkich rodzajów okrętów, samolotów, różnego rodzaju uzbrojenia i sił lądowych. Nieodłączny morski charakter tych działań odzwierciedlony jest w zasadach, uwzględnianych podczas ich przygotowania i prowadzenia (również wsparcia ogniowego). Działania morsko-desantowe wymagają szczegółowego planowania i precyzyjnego wyboru czasu prowadzenia wsparcia ogniowego przez artylerię, siły powietrzne i artylerię okrętową. Pomyślne działanie desantu osiąga się w wyniku zaskoczenia i koncentracji sił w punkcie najsłabszym przeciwnika. Odpowiedzialność za prowadzenie desantowania sił lądowych na brzeg spoczywa na dowódcy sił desantowych. Działania morsko-desantowe prowadzone są w pięciu fazach: planowania, zaokrętowania, ćwiczenia, przegrupowania i natarcia (szturmu). Planowanie i koordynacja w szczególności dotyczy wyboru czasu użycia bezpośredniego wsparcia lotniczego i wsparcia artylerii okrętowej. W tym celu dowódca sił desantowych tworzy centrum koordynacji wsparcia wojsk desantowych, które planuje i koordynuje plany użycia bezpośredniego wsparcia lotniczego i artylerii okrętowej na wszystkie fazy operacji. Organ ten umiejscowiony jest przy dowódcy sił lądowych na okręcie dowodzenia. Koordynator wsparcia ogniowego sił lądujących określa swoje potrzeby dotyczące bezpośredniego wsparcia lotniczego, wsparcia artylerii okrętowej, artylerii polowej i moździerzy oraz przygotowuje plan wsparcia ogniowego. Podczas przemieszczania się po wodzie koordynator

wsparcia ogniowego wraz ze swoim zespołem znajduje się przy centrum koordynacji wsparcia wojsk.

W trakcie drugiego etapu obejmującego zaokrętowanie, koordynator wsparcia ogniowego odpowiedzialny jest za rozlokowanie artylerii, amunicji i środków rozpoznawczych na różnych okrętach tak, aby w wyniku bombardowania i zniszczenie jednego okrętu nie stracić wszystkich dostępnych środków mogących prowadzić wsparcie ogniowe po wylądowaniu sił na brzeg.

Podczas etapu ćwiczenia sprawdza się adekwatność planów, zharmonizowanie uszczegółowionych zadań i gotowość uczestniczących wojsk oraz upewnienia się, że wszystkie rzuty są zgodne z planami. Ponadto sprawdza się funkcjonowanie systemu łączności.

Przegrupowanie jest okresem, podczas którego elementy sił desantowych przemieszczają się od punktu zaokrętowania lub wysuniętej pozycji rozwinięcia do rzeczywistego rejonu desantowania i kończy się, gdy szyki okrętów ugrupują się na przydzielonych pozycjach.

Najważniejszym etapem działań morsko-desantowych jest wsparcie natarcia (szturmu) sił desantowych. Początkowo wsparcie ogniowe może obejmować wstępne bombardowanie brzegu, głównie w celu zniszczenia umocnień, które mogłyby utrudnić i przeszkadzać w lądowaniu sił desantu. Ten rodzaj wsparcia ogniowego będzie głównie realizowany przez środki bezpośredniego wsparcia lotniczego i artylerię okrętową, dopóki siły i środki artylerii nie znajdą się na brzegu. Jeśli topografia wybrzeża pozwala, artyleria może być rozwinięta na przybrzeżnych wyspach w celu wsparcia ogniowego poszczególnych fal desantu poprzez wykonanie ogni pośrednich i bezpośrednich. Po wylądowaniu sił i środków artylerii na brzeg następuje przekazanie kierowania oraz koordynacji wsparciem ogniowym z okrętu dowodzenia do ustalonego zespołu wsparcia ogniowego sił desantowych. Wsparcie przez artylerię okrętową trwa do momentu, gdy siły desantowe znajdą się poza ich zasięgiem oddziaływania lub ich działalność ogniowa, spowodowana różnymi czynnikami może spowodować rażenie wojsk własnych (np. brak łączności, problemy grzbietu fali i rozrzutu towarzyszącego dużej

prędkości i niskiego toru lotu pocisku oraz niedoboru amunicji podczas późniejszych etapów działania). Ważnym elementem planowania i koordynacji jest wyznaczenie stref ognia (*Zone of Fire „ZF")*, obejmujące obszar, wewnątrz którego wyznaczona jednostka artylerii wojsk desantowych (lądowych) i okręty realizujące (lub przygotowane do prowadzenia) wsparcie ogniowe mogą prowadzić ogień. Strefy te są przydzielone dla okrętów i artylerii naziemnej jako środek koordynacji i są zgodne z planem działania wspieranej jednostki desantowej (lądowej). Artyleria i okręty przypisane do konkretnych stref ognia są odpowiedzialne za rażenie celów planowych lub nieplanowych zgodnie z otrzymanym zadaniem i wytycznymi wspieranego dowódcy. Strefy te powinne również odzwierciedlać relacje wsparcia ogniowego realizowane przez poszczególne okręty i artylerię. Mieszczą się one w obszarze prowadzonych działań (odpowiedzialności jednostki desantowej). Oprócz powyższego środka koordynacji dowódca sił desantowych powinien wyznaczyć w stosunku do stref ognia obszary wsparcia ogniowego (*Fire Suport Area „FSA"*) i miejsca (stanowiska) wsparcia ogniowego (*Fire Support Station „FSS"*) dla okrętów wsparcia ogniowego, z których to będą one wykonywać ogień do wyznaczonych stref ognia. Przedstawienie graficzne powyższych środków koordynacji oraz realizację w nich odpowiedniej relacji wsparcia ogniowego przedstawiono na rysunku 10.

Ważnym problemem działań morsko-desantowych jest rozpoznanie celów na rzecz wsparcia ogniowego. W początkowym okresie działań, dane rozpoznawcze przychodzą z sił powietrznych i ze źródeł strategicznych. Podczas desantu na brzeg, jedynie powietrzni obserwatorzy mają możliwość obserwacji przeciwnika oraz uchyleń wybuchów pocisków. Po wylądowaniu sił desantu i poszerzeniu przyczółka, naziemni obserwatorzy oraz techniczne środki rozpoznania celów są głównymi źródłami pozyskiwania danych i działają według ogólnych zasad, tak jak w działaniach lądowych.

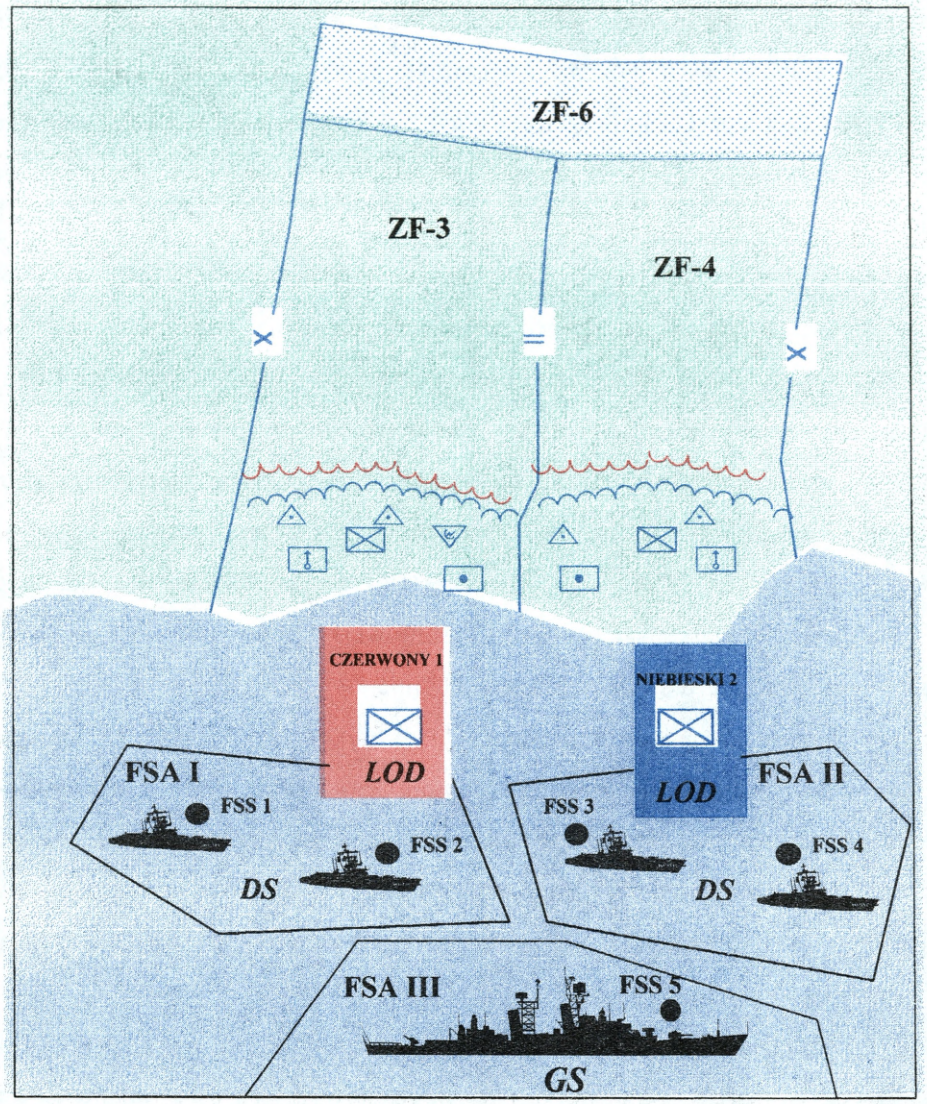

Rys. 10. Środki koordynacji i relacje wsparcia ogniowego w działaniach morsko-desantowych

LITERATURA

1. Bojarski R., *Główne problemy działań operacyjnych,* AON, Warszawa 2001;
2. *Control of Aircraft and Missiles*, US Marine Corps, Washington DC, 1998;
3. Czajka K., *Wsparcie ogniowe obrony i forsowania przeszkód wodnych,* Artyleria w operacji i walce, Studia i materiały, nr 5/98, WSO im. gen. J. Bema, Toruń 1998;
4. *Działania taktyczne*, Podręcznik, AON, Warszawa 1996;
5. *Fire support for non-artillerymen,* Fort Leavenworth 2000;
6. *Joint Fire Support, Joint Pub 3-09*, Joint Chief of Staff, Washington DC 1988;
7. Koziej S., Łaski Wł., Sznajder R., *Teren i taktyka*, MON, Warszawa 1980;
8. *Land Operations, ATP 3.2,* MAS NATO 2001;
9. Lidwa W., Brzozowski J., Kalinowski J., *Działania taktyczne w operacjach na obszarze kraju*, AON, Warszawa 2000;
10. *Mała Encyklopedia Wojskowa, t. 2*, MON, Warszawa 1970;
11. Marchel J., *Działanie artylerii podczas wyjścia dywizji z okrążenia, rozprawa doktorska*, AON, Warszawa 1993;
12. Marczak J., Pawłowski J., *O obronie militarnej Polski przełomu XX- XXI w.*, Bellona, Warszawa 1995;
13. *NATO Field Artillery Tactical Doctrine*, *AArtyP-5*, Stanag 2848, MAS 1999;
14. Parzewski J., *Zabezpieczenie inżynieryjne forsowania przeszkód wodnych przez oddział /ZT/*, AON, Warszawa 1996;
15. *Rear operations, Lessons Learned (General) Newsletter No. 1-87, Call Bulletin*, Fort Leavenworth 1987;
16. *Regulamin działań taktycznych artylerii wojsk lądowych,* cz. I, Sztab. Gen., Warszawa 1996;
17. *Regulamin działań wojsk lądowych,* DWLąd, Warszawa 1999;
18. *Słownik terminów i definicji NATO, APP-6(U)*, MON, Warszawa 1998;

19. *Tactics, Techniques, and Procedures for Corps Artillery, Division Artillery, and Field Artillery Brigade Operations, FM 3-09.22*, Washington DC 2001;
20. *Tactics, Techniques, and Procedures for Fire Support for Brigade Operations (Heavy), FM 6-20-40*, Washington DC 1990;
21. *Taktyka ogólna wojsk lądowych,* AON, Warszawa 2001;
22. *Tymczasowe normy operacyjno - taktyczne oraz wybrane wskaźniki dotyczące możliwości bojowych RSZ i wojsk*, Szt. Gen. WP, Warszawa 1990.

Załącznik 1

Relacje dowodzenia i wsparcia ogniowego

Według dostępnych materiałów[43] wymienia i opisuje się pięć relacji dowodzenia w stosunku do oddziału (pododdziału) artylerii (organiczna, przydział, podporządkowanie, kontrola operacyjna i taktyczna) oraz cztery rodzaje relacji wsparcia (wsparcie bezpośrednie, wsparcie ogólne, wzmocnienie, wsparcie ogólne i wzmocnienie). Powyższe relacje dowodzenia i wsparcia ustalają stopień dowodzenia, kontroli i odpowiedzialności za logistykę dowódcy, który posiada lub otrzymał daną jednostkę artylerii. Relacje wyznaczane są przez dowódcę ogólnowojskowego, zgodnie z sugestią jego koordynatora wsparcia ogniowego.

Relacje dowodzenia:

1.*Organiczna (Organic).* Jest ona najpowszechniejszą relacją dotyczącą jednostki artylerii, która organizacyjnie na stałe występuje jako część jednostki ogólnowojskowej.

2. *Przydział (Assigned).* Jest to relacja, gdzie jednostkę artylerii przydziela się do innej jednostki ogólnowojskowej na stałe, aż do wykonania przez nią zadania np. przydział BA do dywizji. Dowódca, który otrzymał tę jednostkę artylerii posiada ten sam stopień dowodzenia nad tą jednostką, jak w relacji do jednostki organicznej.

3. *Podporządkowanie (Attached).* W stosunku do poprzedniej relacji wydzielenie obowiązuje jedynie na określony czas lub do wykonania określonego zadania np. przydział BA do dywizji na wsparcie jej sił osłonowych. Zaś stopień dowodzenia w stosunku do przydzielonej jednostki artylerii jest taki sam jak do organicznej.

4. *Kontrola operacyjna (Operation Control „OPCON").* Relacja ta w swej istocie odpowiada pdporządkowaniu, jednakże otrzymujący jednostkę

[43] *FM 3-09.22, Tactics, Techniques, and Procedures for Corps Artillery, Division Artillery and FA Brigade Operations,* Waszyngton 2001; NATO *Field Artillery Tactical Doctrine, Stanag 2484,* NATO MAS 1999.

artyleryjską nie odpowiada za wsparcie jej pod względem administracyjnym i logistycznym np. dywizjon artylerii realizuje wsparcie bezpośrednie batalionu, wtedy organiczna bateria moździerzy jest w relacji kontroli operacyjnej do tego dywizjonu. Należy jednak zauważyć, że relacja ta często jest stosowana pomiędzy jednostkami walczącymi, zaś rzadko ustalana pomiędzy jednostką walczącą a jednostką artylerii.

5. *Kontrola taktyczna (Tactical Control „TACON").* Relacja ta w stosunku do oddziałów (pododdziałów) artylerii występuje w operacjach połączonych lub wielonarodowych. Jest ona zbliżona do poprzedniej relacji. Również jak ona nie obejmuje zadań administracyjnych i logistycznych, a dodatkowo otrzymujący daną jednostkę artylerii nie ma prawa przekazania (delegowania) relacji dowodzenia podwładnemu. Np. dywizja otrzymała dywizjon MLRS innego państwa w tej relacji, w takim przypadku dowódca dywizji nie ma prawa wyznaczać (przekazać) relacji dowodzenia tym dywizjonem dla podwładnej brygady.

Natomiast dowódca, który otrzymał jednostkę artylerii z relacją TACON posiada uprawnienia do wyznaczenia jej relacji wsparcia ogniowego.

Relacje wsparcia ogniowego[44]:

1. *Wsparcie bezpośrednie (Direct Support).* Jednostka artylerii będąca w tej relacji w stosunku do jednostki walczącej skupia się głównie na wykonaniu zadań tylko na jej rzecz. Realizowane jest przede wszystkim na żądanie wspieranych pododdziałów. Relację tą uważa się za najbardziej zdecentralizowaną formę realizacji wsparcia ogniowego.

2. *Wzmocnienie (Reinforcing).* Jednostka artylerii wyznaczona do wykonania tej relacji zwiększa siłę ognia innej jednostki artylerii. Jednostka artylerii może wzmacniać jedynie tylko jedną jednostkę artylerii.

3. *Wsparcie ogólne (General Support).* Jest najbardziej scentralizowaną relacją wsparcia, gdzie jednostka artylerii wykonuje wsparcie ogniowe na

[44] Relacje te często są określane jako zadania taktyczne (tactical missions).

korzyść całości wojsk walczących i pozostaje pod dowództwem organicznego dowódcy wojsk walczących.

4. *Wsparcie ogólne i wzmocnienie (General Support Reinforcing)*. Można powiedzieć, że relacja ta łączy relacje wsparcia ogólnego i wzmocnienia. Daje ona dowódcy dodatkową elastyczność reagowania na różne możliwe sytuacje taktyczne. Priorytetem wykonania zadania jest wsparcie według decyzji dowódcy jednostki organicznej, zaś jednostka artylerii szczebla niższego może otrzymać wzmocnienie, gdy jednostka wykonująca relację wsparcia ogólnego i wzmocnienia będzie dyspozycyjna.

Poniższa tabela przedstawia odpowiedzialność towarzyszącą każdej relacji dowodzenia i wsparcia ogniowego.[45]

Relacja	Dowodzona przez:	Wsparcie logistyczne od:	Ugrupowanie wyznaczane przez:	Kieruje oficerów łącznikowych	Nawiązanie łączności z:	Zadanie realizowane z pierwszeństwem	Przekazanie rodzaju relacji
Organiczna	jednostkę macierzystą	jednostki macierzystej	jednostkę macierzystą	w miarę potrzeb przez przełożonego	jednostką macierzystą	jednostki macierzystej	przydział, przydział zadaniowy, kontrola operacyjna, wszystkie relacje wsparcia
Przydział	jednostkę otrzymującą	jednostki otrzymującej	jednostkę otrzymującą	sztab wyznaczający	jednostką otrzymującą	jednostki otrzymującej	jw.
Podporządkowanie	jednostkę otrzymującą	jednostki otrzymującej	jednostkę otrzymującą	sztab wyznaczający	jednostką otrzymującą	jednostki otrzymującej	jw.
Kontrola operacyjna*	jednostkę otrzymującą	jednostki macierzystej	jednostkę otrzymującą	jednostka otrzymująca	jednostką macierzystą i otrzymującą	jednostki otrzymującej	kontrola operacyjna, wszystkie relacje wsparcia
Kontrola taktyczna	jednostkę macierzystą	jednostki macierzystej	jednostkę otrzymującą	jednostka otrzymująca	jednostką macierzystą i otrzymującą	jednostki otrzymującej	wszystkie relacje wsparcia
Wsparcie bezpośrednie	jednostkę macierzystą	jednostki macierzystej	jednostkę wspieraną	do jednostki wspieranej	jednostką macierzystą i wspieraną	jednostki wspieranej	Nie ma
Wzmocnienie	jednostkę macierzystą	jednostki macierzystej	jednostkę wzmacnianą	do jednostki wzmacnianej	jednostką macierzystą i wzmacnianą	1. jednostki wzmacnianej 2. jednostki macierzystej	Nie ma
Wsparcie ogólne	jednostkę macierzystą	jednostki macierzystej	jednostkę macierzystą	gdy istnieje potrzeba jednostka macierzysta	jednostką macierzystą	jednostki macierzystej	Nie ma
Wsparcie ogólne i wzmocnienie	jednostkę macierzystą	jednostki macierzystej	jednostkę macierzystą	do jednostki wzmacnianej	jednostką macierzystą i wzmacnianą	1. jednostki macierzystej 2. jednostki wzmacnianej	Nie ma

* kontrola operacyjna (OPCON) w stosunku do jednostki artylerii występującej w strukturze NATO (operacje wielonarodowe) bliższa jest relacji kontrola taktyczna (TACON).

[45] Na podstawie: *Fire support for non-artillerymen*, Kansas 2000, s. 231.

Proces rozpoznawczego przygotowania pola walki (wariant)

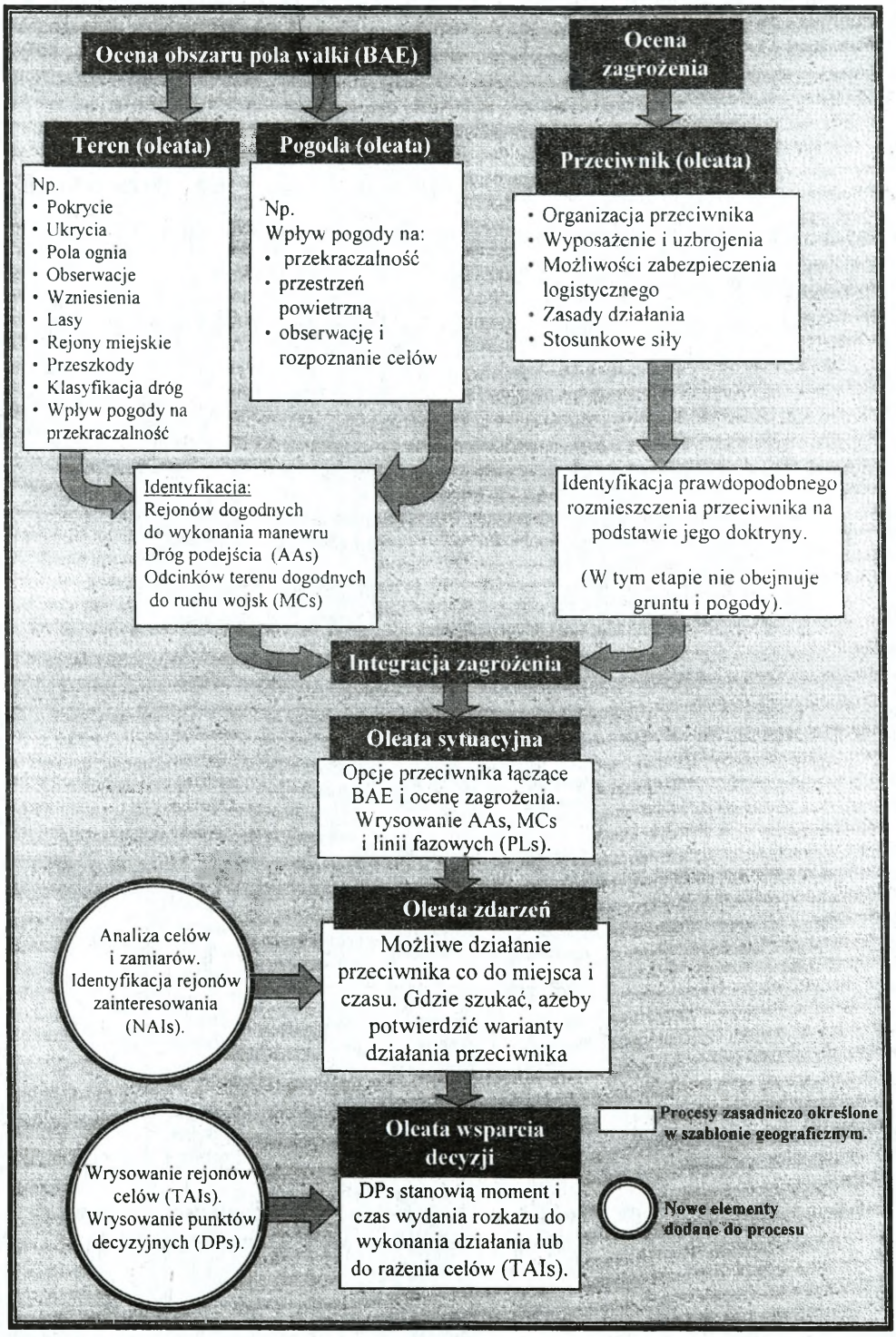

Załącznik 3

Koncepcja wsparcia ogniowego przedstawiana przez koordynatora wsparcia ogniowego podczas odprawy zadaniowej sił powietrznych

Koordynator wsparcia ogniowego sił aeromobilnych uczestniczy w odprawie zadaniowej sił powietrznych i przedstawia w niej udział sił i środków wsparcia ogniowego. Powinien on przedstawić:

1. Posiadane siły i środki wsparcia ogniowego;
2. Plan wykonania zadań ogniowych:
   - położenie celów;
   - wymagane skutki ognia;
   - rodzaj i czas trwania ognia;
   - wyznaczony system do rażenia celu;
   - zasadniczy i zapasowy wykonawca zadania ogniowego;
   - sposób kierowania (np. formalny czy elektroniczny).
3. Położenie strefy załadunku i ładowania;
4. Drogi przelotu, powietrzne punkty kontrolne i linie fazowe;
5. Dane koordynujące dla lotnictwa:
   - linie rażenia celów przez artylerię;
   - maksymalną i minimalną wysokość wierzchołkowej toru lotu pocisków;
   - kierunki uderzeń środków bezpośredniego wsparcia lotniczego i ich kierunki powrotne;
6. Położenie systemów wsparcia ogniowego;
7. Kolejność zdarzeń i sygnałów (opartych na godzinie H);
8. Kryteria i sygnały przerwania działań;
9. Plan zatrzymania działań;
10. Plan obezwładnienia obrony przeciwlotniczej;
11. Rzeczywiste przedsięwzięcia koordynacji wsparcia ogniowego;
12. Sygnał wykonania ostatniego strzału w strefie lądowania (np. w postaci naziemnego wybuchu oświetlającego);
13. Plan i oraz dane koordynacyjne łączności:
    - zasadnicze i zapasowe częstotliwości;
    - retransmisja;

- czasy prób łączności;
- dyscyplina sieci;
- wsparcie łącznością radiową.

14. Procedury zabezpieczenia się na wypadek wstrzymania ognia;
15. Określenie obszaru na wypadek zrzutu uzbrojenia;
16. Rozlokowanie powietrznego stanowiska dowodzenia;
17. Synchronizację zegarków.

Załącznik 4

Przedsięwzięcia wsparcia ogniowego działań aeromobilnych

Poniższe przedsięwzięcia oparte są na wytycznych dowódcy sił aeromobilnych, zaistniałej sytuacji oraz określonych wymagań w stosunku do środków wsparcia ogniowego i otrzymanego zadania (np. przygotowania strefy lądowania, obezwładnienia obrony przeciwlotniczej itp.). Obejmują one:

1. Utrzymywanie gotowości środków wsparcia ogniowego do wykonania zadań ogniowych (artylerii moździerzy, bezpośredniego wsparcia lotniczego, śmigłowców uderzeniowych, artylerii okrętowej, walki elektronicznej);
2. Pozyskiwanie danych na potrzeby targetingu w celu wsparcia działań podczas przelotu, wyboru stref załadowania i lądowania;
3. Określenie dróg przelotu dla sił powietrznych zgodnie z działaniami oraz komórką rozpoznania i oficerem łącznikowym LWL;
4. Sporządzenie wykazu celów do rażenia, w celu wsparcia planów załadowania, przerzutu powietrznego, lądowania, działań taktycznych po wylądowaniu i ześrodkowania wojsk;
5. Opracowanie planu ognia do:
   - pozycji przeciwnika;
   - kluczowego terenu;
   - dookoła strefy lądowania (ogień obezwładniający podczas szturmu i wzbraniający podczas umacniania pozycji)
   - do i naokoło pozornych stref lądowania;
   - wsparcia prowadzenia działań.
6. Określenie czasów lotu, linii fazowych, punktów kontrolnych i sygnałów ze sztabem planującym działania i oficerem łącznikowym LWL;
7. Określenie procedur i kryteriów przerwania ognia;
8. Określenie, jeśli konieczne, dodatkowych zapotrzebowań na środki wsparcia ogniowego;
9. Integracja wszystkich dostępnych środków wsparcia ogniowego (artylerii, moździerzy, bezpośredniego wsparcia ogniowego, śmigłowców uderzeniowych, artylerii okrętowej, walki elektronicznej);

10. Koordynacja rażenia celów z działaniami wojsk oraz z komórką rozpoznania, oficerem łącznikowym sił powietrznych i LWL oraz dowódcą kierującym działaniami;
11. Określenie przedsięwzięć koordynacji wsparcia ogniowego;
12. Opracowanie tabeli realizacji wsparcia ogniowego (zawiera ona np. kto będzie obserwował ognie oraz który środek będzie wykonywał zadanie);
13. Opracowanie zasadniczego i zapasowego planu łączności;
14. Wysłanie planów ognia do jednostek, które będą je realizowali;
15. Przygotowanie planu wsparcia ogniowego i przedstawienie go na odprawie zadaniowej sił powietrznych;
16. Przeprowadzenie odprawy dotyczącej koordynacji wsparcia ogniowego z:
    - dowódcami jednostek, które wykonują zadania ogniowe;
    - oficerami wsparcia ogniowego sił szturmowych;
    - dowódcami pododdziałów moździerzy;
    - dowódcami kluczy śmigłowców uderzeniowych i desantowych;
    - oficerami łącznikowymi sił powietrznych.
17. Przekazanie wszystkim uczestnikom prowadzonych działań wymaganych danych, do których można zaliczyć:
    - plan ognia;
    - wykaz celów;
    - oleatę dróg przelotu, strefy załadunku i lądowania, celów, rozmieszczenia stanowisk sił i środków oraz przedsięwzięcia koordynacji wsparcia ogniowego;
    - tabelę realizacji wsparcia ogniowego;
    - plan łączności.
18. Określenie czasu i miejsca przeprowadzenia symulacji działań sił desantowych i wsparcia ogniowego oraz uczestniczenie w niej;
19. Ciągłe uaktualnianie planu ognia (minimalne zmiany po symulacji).